

HISTORIA

rerum in Polonia gestarum

ANNO M. DC. XX

recens in Academia Cracouienſi,
annuatim ad ſeræ tantum poſteritatis memo-
riam, ſcribi inſtituta: nunc tamen permiſſu
Superiorum in lucem edita.

AUTHORE

*Et hoc recenter anno Academia electo
Historiographo,*

JOANNE INNOCENTIO PETRICIO
*Medicinae & Philoſophiae Doctore, ac pu-
blico eiuſdem in Academia Craco-
uienſi Professore.*

C R A C O V I A E,
Ex Officina Typographica Franciſci Ceſarij.

IN STEMMA ILLVSTRISSIME.

8211

Z BIBLIOTHEKI
SEMINARIIUM
SANDORIIENSIS

*O seris narranda nepotibus, Et propè ab ipso
Lucis Prasulee, stemmata ducta polo.
Quantum exinde sibi atque aliis afflastis honorem
Tantum etiam existino Historia hac capiet.*

M. Jacobus Vitellius Coll: M. nor.

III^{mo} & Reu^{mo} Principi,
D. MARTINO
SISKOWSKI EPISCOPO
CRACOVIENSI, DVCI SEVERIEN.
ACAD: CANCELLARIO, &c. &c.

Domino & Patrono colendissimo.

Vnquam ego, SENATOR & PRÆ-
SVL AMPLISSIME. conquirendo-
rum que ubicunq; gentium præclare
gesta sunt, diligentiam improbaui:
eorum tamen consuetudinem lauda-
re haud potui, qui domesticorum incuria, externa
tantum suspicientes, virtutem incultu obsolescere si-
nunt. Etenim sicut non parua boni ciuis commenda-
tio est, patriam ornare: ita haud minor patrie pestis,
despectu suorum, emulationi & glorie viam, indoli
vitam tollere. Animaduerti in tales alibi solitum
legimus; & merito: Spartam enim quam nactus es,
vel orna, vel desere. Ideoq; non tantò opere trophæa il-
la, arcus, corone, statue, virtutem ubiq; laudatarum
gentiū tenebant: quantò opere popularium ore reddi-

ta cuiq; gloria accendebat, ut cum se Brutos, Themistocles, Leonidas; Romanos, Athenienses, Spartanos audiebant, à moribus sue quisque familie aut populi, velut à natura abire nequaquam poterat. Neq; verò nostra tempora, ea operum sterilitas tenet, ut externa sufficiendo, velut in alieno triumpho versari necesse sit. Mitto enim ardens & infixum cuiq; populo fame desiderium. mitto ingentes illos, qui iam annalium paginas compleuerunt viros. videre videor hoc quod descripturus sum prelio, insignes fortissimorum bellatorum Duces, primipilos, aliamq; centurionum & militum cateruam, inter cumulos corporum armorumq;, inter tabem sanguinis, egrè per aduersa vulnera, fessaq; cedibus membra animam trahentes. Quid? num virtutem illorum Mantis, Torquatis, Regulis, Sergiis donas? en Zolkeuius truncate caput adiciens dextere, querit: an eam Sceuole largiris? quin & Konecpolscio, dum ad corpus college dimicat M. Fabium aduocas. Superantne Decii duos Zolkeuios, Korecium, Balabanum, Kasanouium, Ferensbachium, Dinophium, Wrzescium, Koualkouium, deuotis corporibus in hostes ruentes? Et Lubomirscii Comitum rara illa pro patria liberalitas, nū Q. Fabii

tantum

DEDICATORIA.

tantum virtus est? Cedunt scilicet P. Valerio Duces
 Zbarauij in planū oppida agentes? Cedūt Corculis,
 illa prudētia; illa sapientia? Cedit Papyrio Chotkeui-
 cius illo corporis robore, illo animi? Victus fortasse est
 VLADISLAVS Princeps virtute Scipionis Afri-
 cani? exhorruit funestam terram! ubi iuueni pari-
 ter, inter duorum Imperatorum funera, contra for-
 midolosum toti orbi hostem res gerende erant? Et
 ne singula commemorem, quid Senatus noster? per
 tot mala & seruitutem orbis sospes, ingentibusq; ini-
 micitiis superstes, cuiam inuidet imperium vel li-
 bertatem? Ergo non peccaui, Presul Illustrissime,
 dum trophea hec domi collecta venerabūdus ad tem-
 plum Tuum Virtutis & Honoris porto; ubi ad arā
 vitæ & morum Tuorum, eterna tibi gloria, fausteq;
 omnium acclamations adolentur. Non peccaui,
 inquam, siue illa, siue Te considero. Illa, heroibus tan-
 tum, excelsæ virtuti, & talibus qualis es Tu propria:
 Te, ex cuius splendore, sicut aquilæ ex sole, ita egre-
 gia queq; indicia sua sumunt. Tacebo enim nunc di-
 uinas virtutes Tuas, quibus eodem loci, ubi Deum
 veneramur, inter aras & altaria Sacerdos colluces.
 Mittam honores Tuos, quibus sublimis in Regno E-

EPISTOLA

piscopus, & inter Episcopos Senator radias. à Deo
 ista Tibi destinata erant, neque illis qui fastigia hec
 conferre poterant, eligendi Tui potestas, sed gloria
 relicta fuit; Tu hec debita virtutibus Tuis nascen-
 do statim meruisti. Transibo quantacunq; illa sint;
 Clerum ad antiquum virtutis habitum, id est, ad si-
 militudinem Tui reformare. adducere in Episcopam,
 dilectam Tuam Spartam, quicquid usquam egregii:
 tot institutiones, tot supplicationes, tot grates, tot
 preces, tot templis donaria: videlicet ut omnes disce-
 rent, Deum pariter ea pietate, qua Tu colere. Non
 commemorabo Hierosolymitanas illas diuitias, neque
 in secunda religionum Italia, alibi quam Romæ &
 Bononiæ collocatas: à Te velut septem mundi mi-
 racula, ad septem ecclesias Cracouiam deductas.
 Ipsa templa tam raris ab illa celesti Christi q; in
 terris vicaria sede Apostolica, muneribus cumulata,
 quantum religionis per Te acceperint, augustiore in
 dies vultu & celebritate testantur. Sed in Episcopa-
 tu quicquid Tui muneris erat fecisti, in quo nonne
 interfuit patrie ut Episcopum Te haberet? vide
 quantum adhuc interfuit, Episcopum Te tantum ha-
 beat, an etiam Senatorem. Non hoc dicam, quam
 Tu pol.

DEDICATORIA.

Tu polleas prudentia, consilio, auctoritate: quàm sis magnus in literis: quàm ardens in opere, firmus pro veritate, offensionum pro utilitate publica impavidus; omnes enim ista norunt quicumque Te norunt. Illud unum quomodo dicam? cùm VLADISLAVS Princeps contra immanem barbarorum vim, fata omniũ nostrum in acie versaret; cùm SIGISMUNDO Regi eodem tendenti, ubique conclamaretur ad arma, hominibusq; vrbes, villa, vici, agri nudarentur. Quid? sensisses te Cracovia principem Poloniae urbem? arcem insignium Regiorum, illiusq; Coronae, quam tibi commissam, capiti Regio servare debuisti? cùm Georgius Dux in Zbaras, Castellanus tuus, cum cohortibus & copiis suis, cum Rege adversis hostes processisset? cùm Ioannes Comes in Tescyn Palatinus tuus, uniuersum nobilium robur, sub signa & vexilla euocasset? cùm Gabriel Comes à Tarnow Capitaneus tuus; cùm omnis equestris ordinis flos, viri, iuventus, velut vno agmine Regem secuti te desererent? Habuit Te solum SISC OVI Cracovia, qui dignitatis & salutis suae curam, sumptu & opibus Tuis contracto milite, libens susciperes, atq; ad sana deum, aras, focosq; eius, paludatus Pon-

EPISTOLA DEDICATORIA.

*tifex excubares. Frem nunc inter signa & cohortes
Tuas, inter vota & acclamationes, quibus Te nu-
meroso stipatum milite, totus excipiebat populus: nisi
plausus ille hominum & Tua gloria, publico conse-
crata elogio, latè iam per omnem memoriam incul-
cata iret, ceteris incitamento, ut quicumque post Te
futuri sint, Tui similes sint, Tuoque exemplo, in sena-
toria libertate Æmilianum, in seruanda urbe Ca-
millum, in suscipiendo discrimine Fabium imitentur.
Ego quoque PRÆSVL ILLVSTRIS-SIME, in
hoc operis mei introitu, imitatus illos, qui magnas
urbes intrantes, primùm sacras edes, & dicata Nu-
mini summo delubra adeunt; ad Te velut Vestalem
ignem, perpetuo in templo Dei accensum venio. Pa-
tere ò Antistes, primam hanc meam feturam, noui-
tio partu elucubratam magnitudini Tuae sacrare.
Patere hoc laboris mei rudimentum à fauoris Tui
nutrimentis incrementum sumere. Sic enim & mi-
hi, aduersus maligni liuoris incursum, robur: & quod
aliis præstare solet, Historiæ meæ à Te veniet FAMA
& ÆTERNITAS.*

Illustriss: Cels: Tuae

deuotus obsequijs

Ioannes Innocentius Petricius Me-
dicinæ & Philosophiæ Doctor.

HISTORIA

rerum in Polonia gestarum
Anno M. DC. XX.

RES factaq; Polonorum, ab anno
suprà Millesimum Sexcentesi-
mum, vigesimo, scribere aggre-
dior, prosperiore hâc in parte ve-
terum materia & conatu, cum
per mille circiter annos retrò,
crescentes opes, fortunamq; populi memorarent
pari eloquentiâ & libertate. Mihi in arcto &
anxius labor, dum graue annis Regnum, incerto
æuo vitaque, & in ipso exordio annum cruen-
tum accipio. Sed iram hanc Numinis, afflictis
eodem tempore alijs grauiore discrimine regnis,
in nos quoque referre liceat, meliøre futurorum
voto augurioque nostro, & fasce ac sceptro
SIGISMUNDI III. Regis, quod felix hacten-
us Regnum, firmumque robur imperij præstat.
Eius ductu prosperitateq; Hieremias & Simeon
Principes Valachorum, oblato ipsi vectigali in-
tutelam accepti, exutus Rosuana Transyluano-
rum Dux exercitu, paloq; suffixus. Liunia ar-

*Intentio au-
thoris.*

*Res geste Si-
gismundi Re-
gis.*

A

mis

*Vladislav filij
prima mil-
itia.*

*Kosacorum
aduersum
Turcas egre-
gia facinora.*

mis vindicata. Aditæ & fractæ, longinquitate se-
cretæ, ac penè incognitæ gentes. Smolenscum
ciuitas, a Moscis vltra centum annos, non bello,
sed prodicione nostris erepta, ædificiis aucta, &
validissimo ingentis arcis præsidio munita: obsi-
dione bienni, ab ipso vastata, & in potestatem
redacta. Tota Moschouia infestis armis perlu-
strata, & captus Imperator Basilius Suiscius, cum
Ioanne & Demetrio fratribus, ante eius solium
procubuit. Prussia pleno iure in imperium &
ditionem nostrorum celsit. Seueria & Cerniho-
uia Moschorum prouinciæ, à VLADISLAVO Fi-
lio, paterno iussu exemploq; subiugatæ. Quin
eiusdem Regis auspicio & fortunâ vastata a Ko-
sacis Turcarum Achilles, Techinia, Kozsouia,
Otfakouia, Belgradum, Theodosia, Trapezun-
tium. & super alia insignium suarum vrbium ex-
cidia, Synopis quoq; caput & regia Ponti, dum
tempus mercatus ditem alioquin vrbem, maio-
rum opum specie compleuerat, graui ruina con-
cidit. mox Præcopum expugnatum. Sed & mare
tentatum; in quo Cicalæ Bassæ filius, victus &
occisus: alter item Bassa, classe victa captus & in
vinculis mortuus. territa Constantinopolis subi-
tis armis, suburbiorum incendiis, incussa que sæ-
pius Turcis Polonorum reuerentia. Et quòd so-
lum voce publicâ dixisse habeo, nil aduersum,
etiam

in Polonia gestarum.

etiam iratis fatis, plus fortunam in nos potuisse, quàm domesticam discordiam.

Cæterùm vt negotij mei initium, ordinem, finem curatiùs differam; consilium mihi est ante pauca de Valachia, deinde Gratiano, causisque belli præmittere.

V Alachia in duas nunc partes diuisa est. vtraq; à meridie Danubium, ab occidente Transylvaniam contingit. quâ versâ in Septentrionem ad Tyram fluuium, nostrarumq; terrarum confinia vergit, Moldauia dicitur. Fluuius Moldaua, modicus licet, ibidemque Soffauæ aquis emoriens, tamen in nomen terræ eualuit, maiorq; pars eius Moldauia nominatur, nisi quâ montes ab oriente procurrentes, vltrâ nomen hoc submouent, veterique appellatione ibi tantùm Valachia manet, quæ etiam nunc Transalpina vocatur. Nostris contrâ, propior pars Valachia, altera Moldauia dicitur. Cæterùm tota hæc regio, antea libera, primùm Daciæ, deinde Valachiæ nomen tenuit: internis postea disidiis, plures dominos, mox appellationes, tandem seruitutem accepit. Defuncto enim Stephano, primo post Bazardum Principe, inter ambiguos qui nam in imperium deligeretur, inclinari res Valachorum coepit. Neque externus dominationi quarebatur,

Valachia descriptio.

Vetus appellationis & libertas.

Initium & causa mutationis eiusdem discordia.

integrâ etiamnum Stephani domo, & superstiti-
 bus duobus filiis Stephano & Petro. Sed quia po-
 pularium fauor ad Petrum inclinabat, qui alio-
 quin audacia promptus, proxima quæque corri-
 piendo, apud turbidos potior habebatur: pro
 Stephano, ius principum, mos patrius, & natura,
 vt natu maior succederet stabat. præualuit ta-
 men Petrus. Stephanus, quòd vnum subsidium
 credebat, ad preces versus, vectigalem totam Va-
 lachiam promittens, à Casimiro Magno Rege
 Poloniæ, perduci se ad patrium fastigium orat.
 Sed quamuis copiis eius refectus, ad gentile de-
 cus euaserat; diu tamen per aduersa conflictaba-
 tur. Nam Petrum ingenio violentum, super so-
 litam fratribus inuidiam, amissi quoq; principa-
 tus poenitentia, & secuta postea mors Casimiri,
 acrius in Stephanum agebat. Quâ occasione
 motæ aut accitæ Turcarum gentes, Bulgariam,
 Seruiam, & quicquid à tergo erat occuparunt:
 adeò proximo periculo exterritis Valachis; vt
 spontè oblato perpetuo vectigali, iterum tutelæ
 se & patrocinio nostrorum darent. Multùm id
 ipsis ad animos & gloriam profuit. Nam neq; à
 nostris tributorum magnitudine attriti, & Tur-
 carum bellis celebres, alienâ fiducia, strenuè re-
 tinebant libertatem & virtutem. Discordes
 deinde, & domesticis factionibus fessi, dum do-
 mina-

*Stephanus
 tributariam
 promittit Ca-
 simiro Magno
 Anno 1359.*

*Et Valachi se
 sponte tutela
 Polonorum tra-
 dunt Anno
 1376.*

*Rursus in fa-
 ctiones diuisi*

in Polonia gestarum.

minationi implicantur; adducti sunt vt seruirent. Manebat quippe vetus adhuc inter succedentes de principatu dissensio: cui sæpius popularium fauor occasionem, & socios aut ministros turbarum dabat. Hinc armorum initium, & è propinquo pars fortunæ Turcis. Nam dum illi per acies occupantur: hi in adnexa & vicina irrumpere, castella, vrbes corripere: haud multum etiam repugnantibus Valachis, tædio præsentium, & vbi successu destituebantur, propensione etiam in hostes. Sed Turcæ satis iam eorum opibus aucti, vsurpandi iuris gratia, & quia ad omnes euentus vtilius id videbatur: partem Valachia quam nos Moldauiam vocamus, imposito nouo Principe distinguunt. in aliam quoque animis viribusque intenti: sed quæ etsi non perpetuo constans, neque omnino aduersa; potentiam tamen nostrorum diu prætulit. Postquam verò Mahometi Secundo, Constantinopolis, & quicquid supererat Græciæ cecidit, tunc demum & ipsa ad Turcas conuersa. Creuit ex eo acris contentio. Nam & Poloni, veteri iure Valachiam sibi afferebant, & Valachi innatâ mobilitate, arma nostrorum in Turcas prouocabant. Atque sub regno nostro hucusque Valachia esset, ni ipsi hos illosque prout inualuerant, vel pro libitu fouere assueti, tædij remedium, flagitiosâ apud vtrosque perfidiâ quæssissent. Ad ex-

*Occasionem
Turcis occu-
panda Vala-
chia Transal-
pina.*

*Nec multo
post vsurpan-
da dederunt.*

*Altera Vala-
chia non o-
mnino con-
stans.*

*Vsq; ad Ma-
hometem II.
Polonorum
amicitiam
prætulit.*

*Inde neutris
fida.*

*Et à Polonis
ob frequen-
quentem per-
fidiam relicta*

*Turcarum im-
perio concessit.*

*Turcarum in
dandis Prin-
cipibus mos.*

*Valachis Ga-
sparus Gratia-
nus prepositus*

tremum, quia nostris pretium bellorum & san-
guinis, non nisi eorum perfidia erat; segniùs ex-
inde publicis opibus adiuuabantur. Nobili-
um multi, ius Regni priuatis viribus sæpè
vindicarunt: si perinde postea firma fuisset genti
fides; quam nostris ex eius compressione tan-
tum gloria. Ita publica quies, Turcis in occa-
sionem vsurpandæ Valachia cefsit. Mox sub-
latâ etiam libertate impositi Principes, non ex
nobilissimis popularium, aut gente Turcicâ, sed
vndecunq; oblâti viles, obærat, quandoq; pu-
dendâ origine vel seruitio. Neque id genus
despectum apud Turcas, vltroque tales ho-
noribus appetuntur; quia ex vilissimis minùs pe-
riculi: multi vt degeneris animi notam inter-
pretantur. Sed maximè Christianis qui in ritus
eorum transgrediuntur, ad alta aditus. His pro-
uincia, decora militia, curæque imperij decer-
nuntur, Turcis non regimen non dignitas patet.
maius pretium est alibi nasci, & in Christum per-
iurum esse. Valachis tamen velut solatio Prin-
ceps Christianus imponebatur. & hoc tempore,
Gasparus Gratianus præerat. de cuius origine,
fortunâ, & quia nostri belli pars magna fuit,
paucis quoque expediam.

Germanus is erat (quamuis aliam ferri, de
natalibus eius famam haud sum ignarus) Græcij

in

in Styria natus. Causa illi mutandæ terræ, domestica paupertas, & frater natu grandior fuit. Nam is coemendarum gemmarum gratiâ Constantinopolim profectus, vbi negotiatio prouenerat, sede quoque ibidem firmatâ, Gratianum admodum iuuenem eò transtulit. Illic in ministerio fratris adultus: mox mutando merces, terras & principes obibat. Auctæ hoc modo opes, & hæc ipsa diuagatio, breui ad non suæ spei & originis nomen inopinum extulerunt. Quippe delatus in Italiam, cum venundatis Principi Hertruriæ pretiosorum lapillorum mercibus, reditum Constantinopolim pararet; nouo quæstui redimendorum Turcarum, qui tunc captiui Liburni habebantur, animum adiecit. Delectu ergo ex nomine & conditione facto, ad octoginta circiter nauis imponit, ac Constantinopolim reuehit. Vbi eò appulit, & hæc Turcis nuntiata sunt; confestim omnes concurrere: complere portus & littora: alius liberos, parentes, fratres, propinquos, sciscitari aut noscitare: alius illuuiem & squalorem reuecti coetus mirari: quisq; vt erat nouitate rei percitus in obuium, ille in plures cumulata admiratione spargere: velut insolita Christiani ea propensio in Turcas, & non lucri studium fuisset. Mox diffusus totâ ciuitate rumor, amplissimum hominî premium tulit.

Accer-

A fratre Constantinopolim inductus.

Negotiatione pretiosorum lapillorum sustentabatur.

Inde in Italiâ delatus.

Turcas captiuos redimit.

Constantinopolim reuehit. Hinc Turcarum admiratione.

*Et Cæsaris fa-
uore.*

*Ducatum
Naxiæ & Bys-
sancensem
adeptus.*

*Tandem Va-
lachia propo-
nitur,*

*Sed Gratia-
nus ambiguus
dominandi.*

*Opes tantum
parabat.*

*Deinde suspe-
ta Turca-
rum & Vala-
chorum fide.*

Accersitum enim Achomates Cæsar, quod si-
dum sibi putaret virum, Ducatu Naxiæ & Bissa-
censi excipit. Postea imperatâ legatione, ad
Mathiam Christianorum Imperatorem, quia ex
voto perfecerat, redeuntem Valachia auxit. &
acceperere Valachi læti vt fermè ad noua imperia.

At Gratianus sublimis licet potentia; sæpè
tamen pristinam conditionem, inter insperatas
felicitates recognoscens, suspectas fortunæ blan-
ditias, & Turcarum beneuolentiam habebat.
ideoque dominandi ambiguus, palàm prouin-
ciam, clam verò ingentes opes curabat. Proui-
derat nempe Turcarum breues & infaustos fa-
uores; amicitiam aliquandiu prosperam, nun-
quam securam; Valachorum vt leuia ita infida
ingenia, potentiam inuidiæ odioque ambien-
tium obnoxiam. Nec defuit suspitioni cre-
dulitas, dum multi Turcarum, velut in satelli-
tium illi additi, nuntios, introitus, aperta, se-
creta, scrutarentur. Quapropter perinde Tur-
carum fauori, quàm fidei Valachorum diffisus;
diu meditata consilia, in alterutram calliditatem
intendebat; vt aut opes, quas tradita prouincia
pepererat, aliò transferret: aut Valachia Tur-
carum potestati deducta, firmiorem potentiam
per rebellionem faceret. Cupiditate partæ do-
minationis, ad retinendam prouinciam flexit:

in Polonia gestarum.

ac si præsentia minùs prouenissent; faciliori po-
stea curâ opibus: quàm dignitati consuleret.
Igitur quod præcipuum videbatur, vt Turcarum
potentiæ aliam opponeret, in partes nostrorum
transgredi parat. Hoc enim pacto, & faciliores
Valachorum animos, si in veteres dominos ad-
duceret putabat, & oblatum restituendæ pro-
uinciæ obsequium, exasperataque inuicem Tur-
carum & nostrorum odia, prompta & prospera
quæque illi apud nos pollicebantur.

Sed quia bellum, omnium quæ cum Turca
gesta sunt, maximè memorabile dicturi sumus;

Quamuis enim publicè à nostris negligeba-
tur Valachia; varios tamen motus, à Turcis
possessa, apud populum, apud legiones, apud
primores ciebat, etiam quibus negligenda vi-
debatur, tamen indignabantur inter prouin-
cias Turcarum, Valachiam tot annis à nostris
habitam numerari darique. Vbi illam glo-
riam Tarnouiorum, Seniauiorum, Lasciorum,
Visneuciorum, Zamosciorum, impositos ar-
bitrio Turcico, hostiumque artibus infectos
principes exturbantium? Neque deinceps for-
tium virorum animi teneri poterant, vtpote
qui libertatem & æmulationem amabant, coër-

*Tutiorem re-
bellione poten-
tiam sperans.*

*Valachiam
Polonis trade-
re meditantur.*

*Digressio ad
causas belli.*

*Valachiam à
Turcis possi-
deri agrè Po-
loni paricidantur.*

*Aliquorū illie
egregia facti-
noia.*

*Dux Korecius
priuata arma
in Valachiam
infer.*

*Prospera diu
fortuna.*

*Demum in
saustoeventu*

*Qua victoria
sublati Turca.*

*Bellum regno
Polonia infer-
re meditatur.*

citationem vt speciem seruitutis oderant. Quin-
 non multò post Dux Korecius, vsurpato exem-
 plo, ope priuata, infestos in Valachiam exer-
 citus inferebat, graui rabie & dolore Achoma-
 tis Cæsaris. Magnis enim prælijs sæpè & fæli-
 citer congressus, exercitus eius clade ingenti
 excipiebat debebatque. Nec dubium habe-
 batur, si à nostris adiutus fuisset, & resumi Va-
 lachiam, & ipsum non capi potuisse. quod con-
 trà factum, spem quoque & audaciam Turcis
 in nos præbait, cum fatali ipsius casu, velut illa
 cunctos complexi victoria, animum etiam po-
 tiundi nostri assumerent. Inuitabat quippe,
 inter alia, Regnum accessu facile, nullis mon-
 tibus clausum; gens laborum tolerans, multæ
 solertiæ, bello strenua, ac si discordia, cæteraque
 libertatis vitia abessent, prorsus inuicta. Ver-
 sabatur & ante oculos, terra immensis diffusa
 spatiis, in eaque copia sulphuris, nitri, plumbi,
 æris, ferri, argenti, nerui & instrumenta bello-
 rum; vbertas frumenti, numerus equorum pe-
 corumque ac omnium vtensilium, haud minus
 magnifica, quàm opulentis etiam terris reperiri
 sueta. Inuitabat denique auidos religio, quâ vo-
 tiuo obligatoque excindendorum Christiano-
 rum odio imbui dicuntur; & insana persuasio, ali-
 quando fore, vt soli totius orbis potiantur:

tum

tum verò illa fortuna, velut signo & omine, à Diis ad proferendum imperium accepto, in nos intenti. Cæterùm quia restincto priuati vnius bello, causa illis in publicum minùs suppetebat, ad antiqua reuoluti, Kosacorum incursiones obtendebant.

Sed quia iusta causa deerat.

Kosacorū incursiones obtendunt.

Duo horum summa nomina. Donensium & Zaporouiensium, Lissouienses enim falsò ad Kosacos ab aliquibus transferuntur, quamuis leuitate armorum pernitateque in bellis ipsis similes agunt. Quippe legionarij sunt nostri milites, morem tantum belligerandi, duce Lissouio, bello Moschouitico secuti, eundem nulla prorsus sede, cum authoris adhuc nomine tenent. Rectiùs tamen hos Velites, alios Kosacos dixeris. Donensibus, Don fluius Latinè Tanais, sedem & causam cognominis dedit. Zaporouiensium idem situs & origo, qua Borystheni propè finis est. Vasta illic omnia, continuisque ac velut sine fine campis deserta regio. vulgus agrestium, ex circumiectis Kiouix locis collectum, illuc transgressi, in nomen Kosacorum coaluit. Neque verò illud arandæ exercendæue terræ, alioquin fertilis studium eò induxit; sed prædarum ex hoste dulcedo, & vt quæcunque circum iacent, vasta tamen & deserta essent. Tartari enim per solitudines vagari soliti, con-

Kosacorum genera. Lissouienses.

Donenses.

Zaporouienses.

Zaporouiensium sedes.

*Cum Tartaris
prælia.*

iuges iam cum liberis armentisque illuc velut in neglecta promouebant. Hinc Kosacis materia raptus & gloriæ; iamque ad proximos iam longius clarescendo, velut aperta terra & licentia, ingens ad eos concursus, non multitudinis modo; sed nobilium etiam, quos exercendæ rei militaris studium eodem transferebat: aliorum, quos necesseitas aut scelus patriam exigebat. Neque illuc venientes, vrbes aut tecta receperant; sed vacuas solitudines æstate pererrando, hyeme rursùm domos quisque suas, aut adiectos Kiouix vicos repetebat. Stephanus Battorius Rex Poloniæ, donata ipsis ciuitate Terehtimirouia, quinquaginta eos milli-

Ciuitas Terehtimirouia.

Insulas Borysthenis occupant.

bus passuum, a Kiouia seiunxit. Ipsi deinde sponte in vteriora promoti, cum vnd que Tartaros submouissent, Borysthenis insulas occuparunt. Id subsidium illis aduersùm fortuita, & occasio afuescendi ad officia naualium erat.

Inter insulas Tomakovka.

Præcipua insularum Tomakovka, in qua genti radix est; nam alias, quamuis amæniores sæpè tamen deseruerunt. illic medio anni positus tantùm mapalibus habitant; pauci ob loci angustiam, sed incultu vrbiū horridi, & quia

Illic positus mapalibus habitant.

Ceteri per oppida disperguntur.

periculis sepositi, cæteris ferociores. multitudine alia, quæ in dies crescit, latè per nostra oppida dispergitur. vbi quid subitum, aut in hostes excurrere illis consilium, data tessera eo-

dem

dem confluit. Otio iterum suas quisque sedes repetit. fortissimi & bellicosissimi Tomakovv-kam regrediuntur. placet talibus locus, vbi Turcarum Tartarorumque imperijs adiecti, promptius clarescunt: ipso etiam periculoso aditu, velut à similitudine & inertia aliorum amoti. Nam Borysthenes, quamvis diu præcepit saeuusque decurrit, tamen obuius ipsorum insulae, quâ inter aspera rupium hinc atque illinc presso eundem est, ingenti fragore ex alto decidit, & continenter montibus aliquot deiectus, aquisque semper è sublimi pendentibus, feruens adhuc & sonans, derelicto ad dextram alvei Corcica oppido, virtute quondam & sede Visneucij celebri, mox Tomakovvcae insulae aduoluitur; nomenque deruptorum & precipitiûm, quæ euaserat ad Kosacos transfert. Illa enim Latine Cataractæ, nostris à similitudine liminum, vt quæ nouem, velut gradus, per ordinem posita videas Porohi dicuntur. Hinc quod ultra est, zá porohi, vnde & Kosaci Zaporouientes denominantur. Mutant tamen subinde id nomen & Nisouientes, sed ex re vocantur. Nam terra apprensus illic depressior, ex decliui fluminis decursu Nis dicitur; quamvis non omiserim, ob eandem causam Voliniam vteriore, per quam Kosaci diffunduntur, Nis quoque à plerisque vocari.

*Borysthenis
Cataractæ.*

Porohi

*Zaporouien-
ses aliquando
Nisouientes
vocantur.*

*Volinia vter-
rior Nis dicitur.*

*Kofacorum
disciplina.*

*Excursiones
in Pontum.*

*Recurfus ad
causas belli.*

*Turca Polonis
graues.*

*Tartaros im-
mittebant.*

Hæc de origine & sedibus Kofacorum celeberrima. Cæterùm quod in turba mirere, multùm iam inter eos, disciplinæ & solertiæ videas: per vexilla & turmas componi, præponere fortissimos, audire præfectos, nosse ordines, intelligere occasiones, suas leges, suos magistratus habere. Ad id tamen adduci non possunt, vt agros colant, solum conferant, sepiant, rigent. quicquid prælio partum, & sua cuique manus necessitatibus subuenit. Iners quippe videtur cum terra in annum contendere, quod alicunde possis citò sanguine parare. Quapropter crebræ illis in Pontum excursions, ob faciles appulsus aliaque ad irrumpendum opportuna. nam Borysthenes ab insula quam colunt, vix centum millibus passuum amotus, illic affunditur marique miscetur. Sed Kofaci paruo Turcarum damno, diu mari se tenebant; donec continuis eorum apud nos exostulationibus, & nostrorum metu irritati, quantò magis exitio deposcebantur; tantò acrius in aperta quoque & vrbes eorum effunderentur. Et Turcæ siue ad tollendos Kofacos, promptius nos iniuria impulsuri; siue lacerando prouincias validius pro tempore bellum seruaturi, Tartaros quoque immittebant, eorumque turmis immixti, non furtim vt antè, sed palàm populabantur Rufsiam. Hinc nostrorum

in Polonia gestarum.

frorum questus, mox ira, & vt aliquibus videbatur, remedium non nisi ex bello. sed non temere illud mouendum, & omnia, iure prius secundum pacta Sigismundi Primi experienda, ea sententia vincebat. Ergo mittebantur nuntij, foedus & amicitiam memoraturi. irrito tamen conatu: cum verbis benigna referrentur; re autem vetera continuarentur. Iamque in arma nostri inclinabant; ni Turca diluendis prolatandisque damnis callidi, vt super contro- uersias incursionum à Kosacis illatarum recuperatores decernerentur nostros rogando, multos spe quietis attinuissent.

Polonos de iniurijs exposulantes.

Excusationibus aut dilationibus ducebant.

Profecti igitur, è nostris, generalis exercituum imperator Stanislaus Zolkeuius: è parte Turcarum Skinder-Bassa, (id erat Dalmatae nomen, & honor perfidiae) iusta vterque manu ad Bussam conuenerunt. Ibi Turcae audaciam Kosacorum conqueri, vetera nouaque damna adducere: simul percensere numerum oppidorum, quae quamuis essent nostra, tamen vt Kosacorum receptacula dirui volebant. Aduersum quae Poloni obstinati, cum resolvere hoc facto vim imperij, totque oppida alieno arbitrio donum dare abnuerent; mox profertur à Skinder-Bassa sui Imperatoris literae, quibus ni Bersada oppidum cis Axiacen, vulgo

Recuperariuis cum Turcis conuentus ad Bussam vulgo Comissia.

Illic Turca multa oppida vt diruerentur postulans. Sed Polonis abnuentibus.

Ad unum oppidum nomine Bersadam

par

*controuersia
deuoluitur.*

*Idē, propter
Basilium Bos-
y clarum
Turcarum &
Tartarorum
uictorij.*

*Poloni quie-
tem bello pra-
ponentes ad
id damnū
inclinant.*

*Sed quia op-
pidum Ducū
in Zbaras e-
rat.*

*Ambigui re-
sponsionis ad
Georgiū Du-
cem mittunt.*

paruum Borysthenem situm tolleretur; abire incæpto iuebantur. Ergo in id vnum omnis alijs Turcæ incumbunt. nec quia tutos se in posterum hoc damno sperarent; sed infensi oppido præfecti claritudine, & proprio dedecore. Nam Basilius Bosy, strenuus militiæ, acribusq; in ea ministerijs præfecturam Bersadæ adeptus, crebris illinc aduersum Turcas & Tartaros excursionibus oppidanos assuefecerat; nec multò antè, cognatum Præsidis superstitionum Turcicarum comprehensum, in vinculis tenuerat. Nostri in ancipiti periculosam facilitatem, infectam pacem, siue omnia, siue nihil Turcis concederent reputantes; tamen velut tutius per detrimentum, quàm per bellum pax conficeretur; in oppidi vnus iacturam haud grauatè consentiebant. Sed vnus metus omnes tenebat, ne aliena largirentur, Ducisque in Zbaras, quorum id oppidum erat, ne sese opponerent verebantur. Postremò à Zolkeuio imperatore, vni ex primoribus negotium datum, qui Georgio Duci in Zbaras Incisori tunc Regni, postulationem Turcarum referret. Nam neque vlli ius in priuata cuiusquam bona erat: & opportunè tum Georgius cum tribus millibus militum suorum in castris aderat. Haud dubium statim Duci videbatur, hâc conditione tentari

patien-

patientiam nostram, & ex vno aliud peti. sed auitæ magnanimitatis memor, & quicquid publicè salutare non esset; priuatim non suum existimans. Ne dii fuerint, respondit, vt per me vestra & Reipublicæ pax distineatur. deferam mox in planum Bersadam. patria illic causa & cura vacabit. Inter hæc citatim præmissus Piascouius, ac intra viginti quatuor horas, quinquaginta millia passuum emensus, Bersadam aduolat: oppidanos persuasione aduentantis hostis territos, vt in tutiora sese recipiant permouet: ac raptim quibus quisque poterat elatis, noctu vt iustum erat, per idoneos & secreti conscios, ab aliquot locis, oppido faces iniici iubet. Tum vbi publica priuataque in igne confedisse certum fuit; subditus Turcisque relatus rumor, quo fortuitum oppidi incendium adsimulabatur. Quare missi à Skinder-Bassa exploratores, cum ex ignis violentiâ, cineres tantum & vacuum campum remansisse nuntiasent; tandem velut fortuitus euentus controuersiam sustulisset, de pace tractari ceptum. Cæterum populo ex oppido illo exturbato & profugo, alio locus à Ducibus in Zbaras datus, in quo subitis ædificijs exstructis, deducta noua colonia, quæ ab eius loci fluuio Bobroua etiamnum dicitur. Ita vnus Ducis, priuati dispendij contemptoris liberalitate, nec malè inopi multitudini, & egregiè omnium

Eius magnanima responsio & destinatio.

Premittit Piascouium.

Vt oppidum manu sua exurat.

Turca credunt fortuitò haustum.

De pace ulterius tractant.

Bobroua noua colonia populo exturbato deducitur.

nium voluntati cōsultum. qui magnus animo, nec minor hoc facto, quàm ex victoria triumpho, æternum magnanimitatis suę exemplar dedit. quippe seipsum vicit, nec modò patriæ oppidum, sed & hosti affectum donauit. ne respectu quidè potentia suæ motus, in se potiùs, quos in hostè portauerat, effudit spiritus. Sed facilius adhuc à Turcis dissimulabatur bellū, quàm odium. Sub idem enim tempus, aliam arcem oppidumque nomine Raskovv, Ducum in Ostrog, ad Tyram situm, subita Tartarorum violentia vastarunt: vana apud nos excusatione; cum insolentem semper Scytharum gentem, etiamsi summâ seueritate regatur, in rapinas corruptam dicerent. Neq; adhuc duorū non ignobilium armis bellicoque apparatu oppidorum excidio contenti, Kosacorum tamen iniurias, vt armis persequeremur instabant; callido & doloso cōsilio, quos si nostri asperassent; illi promissis à Cæsare premijs libertateq; ad defectionē deinde in nos vertere, occultis literis, vt postea innotuit conabantur. Sed Zolkeuius quantum è Republica peteretur haud ignarus, corripuisse tantum & ostendisse arma fatis ratus, vltra nō institit.

Ex eo auctæ Kosacis in Turcas iræ, quas præterquam castigatio imperatoris, & vulgata de excidio suo fama, fides etiam propè visi exercitus accendebat. Inde non portus modò & proxima ma-

Eod. in tempore Tartari Raskov oppidum Ducum in Ostrog vastant.

Vandè, excusant tamen,

Petunt vt Kosaci armis premanantur.

Nimium doloso consilio.

Quo Kosaci exacerbati, Turcarū provincias acriter infestant.

ris, sed interiora vrbesque Turcarum penetrare, premere, excindere: cuncta incendijs, cæde, sanguine complere. quin non multò post suggesti Constantinopolim, Cæsarem venationi intentum trepidumque, fuga intra mænia compulerunt, accensis circum vicis suburbiisque. quæ omnia tunc forte præsentia, ac velut per ludibrium, super firmamenta fœdera missis nostrorum legato, à Turcis è propugnaculis monstrabantur. Ita flagrantior quoque Tartarorum vis. Hic florentissimum Ruffiæ latus, infestis armis tenebatur, vrebatur: illic opulentæ Turcarum prouinciæ & vrbes excisæ soloque æquata, à Kosacis nostris iniuriis rependebantur.

*Ante vrbes
Constantino-
lis incendunt.*

*Tartari Rus-
siam sepius
populantur.*

Atque cum vetera vtrunque redirent; iterum Zolkeuius postulatus à Turcis arbiter controuersiarum, insigni non militum modò, sed etiam procerum manu, ad Orinimum haud procul Cameneco, statiuam agebat. vbi cum à Tartaris insolenti accursu turbaretur; repulisse propius suggestos contentus, eodem quo antea consiliorum tenore, vt pacem seruaret aut haberet, graui edicto, nè quis abeuntes insequeretur, omnes tenuit. Hinc in eum odia, & multorum suspicio, tanquam corrumpere victoriam; ipso etiam hoste, quoties Ruffiam popularetur, (bonis eius, nota arte, intactis relictis) suspicione eum maiori onerante. qua ille pressus, antea nec ausus, nec vt in tempore memorabo,

*Alter recup-
eratorius con-
uentus ad O-
rininum.*

*Tartarorum
intoleranda
insolentia.*

*Zolkeuius
iras Polonorum
moderatur.*

Astus hostium

*Rebellium le-
gati Osmanū
Cæsarem ad-
uersus Polo-
nos impellunt.*

*Et ipse aperte
fœdus violat.*

*Regressus ad
Gratianum.*

*Gratianus pu-
blicolam in-
ducit.*

ad vltimum satis cunctatus erat. Interea per Bo-
hemiam, Vngariam, & iuxta sitas Prouincias, in
suum dominum feruebant bella: commoda Tur-
cis occasione, velut citius, dum alij occuparentur,
cum nostris patrari bellum posset. Et rebellium
quoq; legati Constantinopoli tunc degentes, pro-
pria causa Osmanum Cæsarem stimulabant; haud
perinde formidoloso sibi futuro Ferdinando, si
nostri per acies distinerentur. Ita intentã iam diu
in bellum Cæsaris curam, insuper in iniuriam per-
pullerunt, vt is repulso ab vrbe cum Regiis literis
Otfinouio, ius etiam hostium, sacra legationis, &
fas gentium temerarit.

Hic rerum nostrarum status cum Turcis erat,
qui Gratiano (ad quem redeo) spem vt nouandis
rebus anxiam, ita audenti paratam monstrabat.
Sed ne intentatis popularium animis, nostros fru-
strã turbaret, ad concilianda primùm Valachorũ
studia conuertitur: & vt erat exercito per merca-
turas ingenio, maiori dehinc in omnes beneuolẽ-
tia agere; comitatem facilitatemq; grata barba-
ris vsurpare; nobiliores cultiori in honore habe-
re. iamq; cũ primoribus secretò, iam palãm apud
mobilissimum quemque, ambiguè de Turca dis-
ferere. quandoq; duritiem imperij, pudendamq;
seruitutem exprobrando. alios spe, alios gratia,
omnes factionibus impellere; nihilq; turbamenti
quo aut

quo aut ambiguos illiceret, aut promptos firmaret, omittere. ut iam appareret, eum socios & partes quærere. Neq; verò fugiebant ista Turcas, qui circumdatâ Gratiano, specie honoris validiori quàm antea suorum manu, apertiore famâ, verba, vultum, tacitum etiam murmur, Constantinopolim, aucta omnia, ac velut in annales excepta trãsmittebant.

*Turcæ id ad-
uertunt.*

At ille quantò acriora in se Turcarum odia, & auersam Cæsaris voluntatem tacitis nuntiis perfererat; tantò celerando quod conceperat întentior: offerre Valachiam, apud nostros instare, precipuos quosq; extimulare: Irent aduersus terrarum ereptores: reciperent suam quondâ prouinciam, æquitate quàm bello, causâ quàm armis. adesse sibi si necesse fuerit, robur equitum, arma, viros, fidem partium; nec de futuras Valachorum cohortes; seq; in omnia promptum, seu ducem, seu exinde militem mallent. Monebat simul necessitatis, vastitatem Podoliæ, Russiæ, notaq; lugubrium cladum nomina sæpius referens: innuebat meliorem esse belli, quàm quietis causam, & vbi suspecta pax, tutius bellum. tum ne vltra talia per desidiâ exspectent aut patiantur, adhortabatur. Et nostros quidem his & similibus, ad spem repetendæ dominationis erigebat: ipse autem, quamuis Valachorum comparata antea teneret

*Gratianus Po-
lonos ad recu-
perandam Va-
lachiam sti-
mulat.*

*Abhuc tamen
anxius.*

studia; subinde tamen aduersa reputans, metu, spe, ratione, interdum fluctuabat. Versabatur enim ante oculos, Turcarum intentum in se odiū & supplicium; fama crebris exploratorum rumoribus in dies facundior; fauor Valachorum nunc promptus, in periculo forte languidus; & fortuna ipsa, prosperis non ampliora promittens, aduersis nihil medium, sed extrema & præcipitia minabatur.

*Valachos in
conscientiam
& rebellio-
nem trahit.*

Tandem, quod in factionibus securius succedere solet, vno crimine vniuersos obstringere, firmioresque ex conscientia reddere parat. Neq; id ipsi in arduo fuit, apud gentem pridem ambiguam; tum quoque tributis & iniuriis Turcarum grauius quam bello conflictantem. Nam initio Mahometes modicum tributū Valachis, duo tantum aureorum millia iusserat: mox auctum in annos, & sexaginta millium, vsq; ad luoniam eorum Principem, secutis Cæsaribus numerabatur. Factâ posthac contra eum Selymo Cæsari per Principem Transalpinæ Valachiæ, si Petrus frater dominationis potiretur licitatione, immensum excreuerat; duplicatoq; numero, centū viginti millia aureorum singulis annis ærario referebantur. Nunc sublata ista, & quo nihil atrocius, avaritia in crudelitatem versa, quæ iure exigî nō possunt, rapiuntur. non modus, non tempus exactionibus statum;

*Tributa Vala-
chorum sub
Mahomete
II.*

Sub Selymo.

*Nunc quomo-
do exiguntur.*

statum; sed libido tantū Cæsaris, & Principi quod iubetur dandi necessitas. Vnde miseranda vbiq; rerum facies. dispositi à Principibus exploratores, qui in opes cuiusq; intenti, locupletissimos corripere, fortunis euoluere, rapere, spoliare; non sacro, non profano abstinere, sed cuncta in fiscum cogere, nulla miseratione Principum, vtpote exterorum; & quibus, pro retinenda dominatione, ista est apud Turcas necessitas.

Ergò postquam his recensendis Gratianus Valachos commouerat; audentius onerando, vetus etiam transitionis ad nostros consilium perficit. moxque æqua à Polonis semper imperata tributa, veterem amicitiam, rata pacta, constantem fidem, aliaque conciliando asseniū opportuna memorando: tandem redintegrandam ista suadet. Nec ideò, inquiring, quasi minor sibi ad depellendum Turcarum iugum, in Valachorum virtute & armis fiducia; verum posse optata, nullo domestico damno, externo periculo peragi. Nam si Polonorum aduersum Turcam necessitatem, tot Tartarorum incursionibus, seruitia, ingenua, plebes raptim abactas, aliaque scelera ob pernicitatem inulta æstiment: bellandum quoque illis aut vetera toleranda. at dum Poloni arma sumunt; posse Valachos quietos in prælio, securos in periculo: postremo si pugna placeret, bellatores etiam in acie
agere.

*Gratianus
transitionem
ad Polonos
suadet.*

Et persuadet.

agere. Interea arma fortunamque in integro tenerent : libertatem alienis potius telis manibusque quam proprio casu aleamque tentarent. Vifuros breui à Polonis referatam Seruiam, Bulgariam, impulsasque Turcarum vires. Iuuabit inde, aut securam libertate in otio frui, aut armatos vestigijs vincientium insistere. His & talibus alliciebantur Valachi, vt concupiscerent magis quæ suaderentur, quam quod in rem esset cernerent. quippe nostros statim interiora rectaque in Graciam aduersus Turcam pergere, exercitum Danubium transgressurum fingeant credebantque. neque, aliâ falsi verique curâ, tanquam cunctari seruile, prosperare audendo regium foret; vulgi more post alius alium, quasi prudentiorem secuti, obstricti mutuo foedere, in consilium verbaque Principis iurauere: eò audentius, quò plus fidei afferebat falsa Gratiani miseratio, atque gratior videbatur Princeps ipse culpæ vel gloriæ author sociusque.

Osmanus in eum & Polonos Skinder-Bassam mitit.

Vix paucis diebus, silentio pressam conspirationem, excepit confestim fama, statimque Olmano Turcarum Cæsari tulit. is accitum Skinder-Bassam ire properè, ferreque in Polonos bellum, & Gratianum restrictum vinculis ad supplicium Constantinopolim retrahere iubet. At Skinder-Bassa, dum colligit copias, aduocat itineri milites comitesque (nam & Gratianus aduersus pericula
cautus;

cautus; & Valachi fauore Principis imbuti, velut nouo bello aggreendi videbantur) opportunū Gratiano persequendarum rerum tempus & occasionem dedit.

Is enim, cum simulatâ in nostros propensione, Tartarorum incursiones ante sæpius nuntiaret; tum quoque velut imminentem apparatus indicio præueniret; continuus incitandis vocandis in Valachiam nostris instare. Eorum id adhuc cernerent, à Turca sperari semper pacem, haberi nõ nisi armis & prælio posse? quanquam quid pacē? cum tot populationibus, continuum bellum, captaque pridem Russia videatur? Hærent fanè quieti, sequitur tamen necessitas pugnandi quam fugerent. Inde Turcarum consilia, constans & decretum bellum; præfectum exercitus Skinder-Bassam, & alia quibus accomodatiùs, ipse etiam sui anxius, alios terreret aut accenderet, aperit fingitque. Insuper velut ferendo auxilio promptus, viginti quinq; millia armatorum, commeatum, opes publicas priuatasque, & cætera immodicè vt natura trepidantium promittens, impellere; vt acceptis promptissimis occuparent Valachiam, euntique occurrerent hosti. hac solâ via Turcam fundi posse; fessum itinere, impeditum locis fluminibusque: si ante ignaro superfunderent, quam ille collectum meditatumque ostenderet

*Gratianus id
Polonia nuntiat.*

Auxilia contra cum promittit.

Vt ipsi occurrant suadet.

deret bellum. denique si properant, non vilem aduersùm Tartarorum colluuiem victoriam; sed castra Turcica, Valachiam ipsam, pretium laboris gloriæque peti. at si consultant; si cogitant; tenet Valachiam & dimidium facti Tyrannus.

*Ipsè in utrūq;
paratus.*

*Diploma à
Sigismundo
Rege impe-
trat.*

His & pluribus in eundem modum nostros permouendo; ipse interea magna vi auri argenteæ & pretiosæ supellectilis congesta, diploma à Sigismundo Rege (quo præfectis & procuratoribus prouinciarum, liberum quocunque vertisset illi dari effugium mandabatur) impetrat, velut aduersùm fortunam prouidus, cæterum præsentibus diffidens, occulta spe fugæ.

*Poloni quoq;
in bellum pa-
rati.*

Dubitant.

*An à patria
propulsandū.*

Interea crebrioribus in dies Turcici apparatus nuntiis, per Poloniam crescebat fama, cui fidem facesque verba Gratiani, & præteritorum euentus addebant. Nec iam dubitatum de bello; hæsitacionem tantum, pergerentne in Valachiam, an in Polonia opperirentur hostem attulit. Quibus enim abduci regno militem displicebat, non ambigua referebant quæ inde sequerentur. Orbari patriam fortissimorum virorū præsidio, opes priuatas publicasque deserui, aliò nouissimam regni fortunam transferri; domi metum, pauorem, & in dubia spe, certa belli mala relinquere. atqui ad custodiam regni miles conscribitur, non qui huc illuc traiciatur & bellum quærat. Si communis

Mars

Mars, si promiscua bellorum aestimantur; satis tamen casuum, satis periculorum patriæ superesset, quamuis ea valido firmaretur exercitu. quid, si vasta & patens irrupturis hostibus relinqueretur? An festinamus adhuc cum Valachis vires & amicitiam iungere, ut primo quoque tempore, toties experta ipsorum perfidia, nos inter omnia infesta & hostilia, in acie corripiat? Ita subsidio Valachis, ita obuiam hosti irent, ut & illic tot funerum cladumque, & hic securitatis publicæ meminissent.

Ad hæc & talia diserebatur contra: Multum interesse, in sua quis pugnet terra, an alienam armis metuque teneat. Domi si vincas præmium tibi cruor tantum hostilis, & sæuius rediturum bellum: si vincaris tua patriæque captiuitas imminet. at si in aduersam ditionem te inferas, ruit inde velut soluta compage imperium. quicquid enim mobile, seditiosum, odio vel metu occultum, mox te præsentem aufurum est in bello, quod in pace concupiuerat. inde noua castra, inde ad manum miles, & quæ nunquam speraueras affutura studia & auxilia. Credendum id Turcarum incrementis, qui hoc pacto, ex paruo pudendoque quadringentorum Scytharum secessu, ad eam quæ cernitur surrexere magnitudinem. vna illis pugna Cappadociam, Pontum, Bythiniam, Asiam minorem,

*An in hostilem
terram trans-
ferendum.*

Pamphiliam, Ciliciã tradidit. vnus expeditionis impetu, Baiazetes quartus imperator eorum, Macedoniam, Theſſaliam, Phocidem, Bœotiam, & quæcunq; ad Bulgaros & Illyricos erant prouinciæ in potestatem redegit. Habet nimirum hoc audacia, vt solo euentu facilia demonſtret, quæ ſegnibus ardua videntur. Ardeat nunc euafsetur. quæ vltior Græcia, & castra Polona, Conſtanti-nopolis immineant portis: aperiet & recludet bellum, varias quoque in Turcas mentes, quum alios libertas, alios tædium, graui ſuperboque domino hoſtes, atque euntibus ſocios dabit. Verum ſi neque id adſit; iturus hinc eſt Polonus eques, religione, fide, moribus, amore ſibi connexus. quæ verò contra legiones? qui milites? ſcilicet è Dalmatia & Illyrico, coactæ Ianiffariorum rapinæ, Scythæ, Sarraceni, Epirotæ, mixtusq; ex colluione diuerſarum gentium exercitus, cui non lingua, non fides, non arma, non cauſa militandi eadem: ad breuem impetum validus, vbi ſuſtinueris, aduerſis dijs in fugam conſternatus, vltra neque imperij, neq; armorum memor. Atqui facilius fuerit tales in propriis latebris opprimere, quàm ſi domi hæreas, variis fruſtrationibus pugnam eludentes vincere. Denique legiones illic non milites: & vtrinque homines, vtrinque corpora, exaquabit quamuis impares ferrum, vnaque victoria inſtrumentum ſequētis erit, quæ non ſemper ſanguine

guine vel acie, sæpius deditioe gentium, quandoque & fama paratur. Proinde in mediam partem Græciam Thraciamve auertendum bellum, quàm in patria per singulos annos immenso sumptu excitandum expectandumque. & miles hostili dehinc solo virtutem exerceat; quàm domi nitidus & quæstuosus militiam per oppida expleat. Neque sanè hoc pacto orbari patriam, quin remotius singulorum periculis hosti viam obstrui. Quid enim profuturum retentum etiam domi exercitum? si vastum nulloque claustrorum interseptu munitum regnum, vix immenso milite custodiri potest? Quærendum tunc quoque bellum esset, & ad inferentem se, vacuis milite locis hostem, huc illuc vertendum agmen. at si in hostile solum infertur miles, simul illuc ista, simul fuga, cædes, cæterasque belli clades à patria transferri: communi equidem vtriusque aleâ; sed promptiore ijs fortuna, quibus melior in bello causa. Frustra Valachorum inconstantiam obiectari: quasi non alij quoque aduersam nobis aciem struxissent, & tamen quos diu hostes experti sumus, ciues & amicos continua ac incorrupta fide hætenus habemus. Et Valachi, amicitiam, opes suas, potiùs nobiscum habeant, quàm si Turca præualeret, arma aduersùm nos ferant. Irent igitur & quanto Turcis, modestia, bonis artibus, causa armisque

præstarent, tantò promptius Valachorum fidem,
& ex hoste victoriam sperarent.

*Transferen-
dum.*

*Zolkeuius
primorenuus.*

Accendebantur his multorū animi, quos Gra-
tianus spe & pollicitationibus fouere sūctus, acri-
us impellebat. immotus tantū ad ea Stanislaus
Zolkeuius, supremus exercituum Dux, & Cancel-
larius Regni stetit; non quia diffideret Gratiano,
qui cautos etiam & prouidos permouerat: sed
adhuc inerat seni cauta cunctatio, illudq; vetus:
Omnia prius consilio experiri quàm armis sapiē-
tem decet. At dum alij instare, prælium poscere,
velut rapturi bellum nisi ducerentur; ne quid e-
tiam ad odiū militis, qui periculi dum cupit, quā
moræ patiētior: haud multū deinde cunctatus,
audentiora suadentibus, accessit. Itaq; dum col-
lega Stanislaus Konecpolscius, impiger armis, in-
gēnsque animi, vexilla signaque, & quicquid mi-
litum erat, destinatum ad locum colligit: ipse in-
terea, filium Ioannem Capitaneum Rubiesouien-
sem, iam inde à puero cōtubernio militari assue-
tum, componi itineri & prælio iubet. simul lite-
ras ad Sigismundum Regem, tanquam bellum
approbaret, fatoq; prouidus occurreret, hunc in
modum componit.

*Postremò af-
sensit.*

*Konecpolscius
militēs colli-
git.*

*Zolkeuij lite-
re ad Sigif-
mundum Re-
gem.*

Fuisse olim eam mētem Sixto V. Pontifici Ro-
mano, & Philippo II. Hispaniarum Regi, aliisq;
Christianis Principibus; vt Turcarum genus re-
gnorum

gnorum tantum & Christianorum excidijs natū ;
fociatis viribus, in terris ipsorum armis, belloque
premerent : nisi inuida magnis conatibus, mors
Stephani Poloniæ Regis, quæ ei expeditioni Du-
cem, vnanimi consensu destinauerant ; secreta,
necdum adulta quæ Senatui & Poloniæ ordinibus
proponerentur consilia interuertisset. Neq; eti-
amnum aliud domandæ fædissimæ genti se vide-
re vtilius, quàm si noster exercitus, in Prouincias
Turcarum effunderetur. quippe quibus in appe-
tendis alienis regnis summa audacia, in propriis
tutandis par formido adesset. Cæterùm cuncta-
tum se hactenus, ne fortiora consilia secutus, atq;
cum parua manu egressus patriâ, velut vno icu
exercitum absumeret. Iam verò cùm Valachi in-
uident, auxilia promittant, miles consentiat, om-
nes vrgeant, non se vltra detrectare discrimen ;
imo cuicumq; & seipsum & filium vnicum offer-
re. Hoc tantum à Deo votis expetere, vt si ali-
quid sinistri immineat, id suo potius filiiq; san-
guine & vitâ, quàm exercitus, patriæque damno,
pietur. solatium mortuis & præmium fore, si te-
neret Rex vtrorumque memoriam : aut supersti-
tem bello filium fortuna si seruaret, patris vicem
in ipso neu obliuisceretur. Sibi enim iam actam
ætatem, certum & decretum mori : hoc solum se-
ni fesso laboribus, & expeditionibus relinqui; no-
uissimum.

Historia rerum

32

Bari 25 Aug.

uissimum spiritum domi inter contumelias, an in acie per fortitudinem effundat.

*Dein' pergit
in castra.*

*Numerus mi
litum.*

Talibus firmatus ad castra pergit; vbi datum iussu Konecpolscij viæ signum, & militem in armis inuenit. mox acceptus in medium, signa ferri iubet. Quinque millia militum erant, paruo equidem numerus, sed si concordia adfuisset, cum virtutis haud peniteret, in ferendo quouis bello sufficiens. sequebantur Kosakorum duo tantum millia. alij reuoluendo odia, quibus acerbior in coercendis ipsorum, aduersum Turcas excursionibus fuerat; quietem, gloriae & gratuita militiae

*In Valachiã
Poloni intrãt
3 & 4 Sept.*

præposuere. Vix penetratum erat ad Tyram, agmenque trajici fluuio cæptum; confestim non rumor, sed trepidi vndiq; nuntij per Valachiam incedunt: Polonos iam terra potiri, ingentem exercitum rapi agique. quæ cuncta sperata Gratiano, subdita adhuc ab ipso atrociori famâ; quò in eadem Turcarum se obseruantium, Valachos metu vel merito Polonorum promptius impelle-

*Turca à Va-
lachis cædun-
tur. 5 Sept.*

ret, in maius attolebantur. Tum verò audentibus paucis, non populus modò, & parata alienæ audacię plebs: sed equitum & nobilium pleriq; posito metu incauti; tanquam deinde per flagitium, apud nostros, fauori premioque propiores, in eadem Turcarum ruunt, ignaros trucidant. sanguis, mors, vulnera passim: nec vlli modera-

tio

tio aut finis; sed permissâ vulgo licentiâ, donec inuisa gens & facietas permansit. Pauci tantùm Turcarum, quos fuga fortunaue subtraxerat elapsi; per longinqua & auia, integri, pars vulnerati, Skinder-Bassæ iam Valachiâ appropinquanti occurrerunt: simul Gratiani conspirationem, Valachorum defectionem, nostrorum irruptionem, vera falsaq; in modum metus & periculi attollentes, retulerunt.

Qui elapsi Skinder-Basse occurrunt & omnia nuntiant.

Peruenerat quoq; ad castra Polonorum de cæde Turcarum fama, quæ adeò militem mutauit, vt quasi debellatum fuisset, contemptius inde vagari, prædam velut in hostili solo exercere, atque disciplinam, quam vtcunque hætenus Turcarum timor, & Valachorum suspecta continebat fides, remittere inciperet. Vnde alius & Valachis animus, cognita insuper paucitate: non tamen pro pensio in Turcam, sed odium in vtrosque pars; ex Turca si præualeret etiam metus. Verùm nondû spretâ virtute nostrorum, neutri parti adhæredo, opperiri futura, atq; ex euentu bellantium, abnuere aut agnoscere fortunam, faciliori apud victores, excusatione aut veniâ, decreuerunt. Gratianus quoque, qui incertum omiserat an distulerat contrahere promissas copias, vbi minorem spe exercitum aduenisse, certiori nuntio accepit: vitatis nostrorum castris, recta Chocimum conterminâ

Poloni audita cæde Turcarum securi.

Valachi quibus adhererent.

Gratianus fugam meditatur.

Sed eam impedit Zolkeuius.

Rusiae arcem flexit. nec iam de imperio sed de salute sollicitus, quomodo per Pokuce, prouinciam nostram fugam in Germaniam euaderet, circumspectabat. Sed occupauit Zolkeuius ea consilia, inuitatum enim per literas, ubi nectere moras; necdum collectum militem, & saepius incerta vanaque respondere didicisset: id forte quod meditabatur suspicatus, ut veniret in castra seuerioribus literis admonet. quibus ille territus, certo si abnuisset exitio, ultra nec fugiendi nec manendi potens, consilium cui impar erat, fato permittit. Itaque non multo post, paucis suorum comitatus in castra venit: auertenda suspitione, laetitiam & gratulationem vultu ferens; animo anxius, & deteriora metuens.

Gratianus venit in castra Polonorum 7 Septembr.

Cognoscuntur sed premuntur à Ducibus Gratiani artes.

Gratianus benignè habetur.

Conuiuio excipitur.

Suspectabantur iam inde à Ducibus Gratiani & Valachorum artes; pars tamen sanitatis erat illas premere, ne deprehensae à milite, quem confidentia, & spes donatiui à Gratiano, promptiorem ad officia dabat; turpem in castris ante praelium trepidationem concirent. Igitur Duces metum & noxam conscientiae Gratiano pro peña factis esse rati: tum eo in castris habito, Valachos ad se inclinatuos sperantes, in simulationem compositi, omnia honorifica ut in Principem usurpant. adhuc ipsum & comites donis deuinciunt, adiectoque conuiuio per epulas & vinolentiam confilia,

lia, copias, animum hostium ab eo expiscantur. Sed non ideo incautus Gratianus, cuncta reconde-
re, numerum extenuare, septem, nouem, octo millia Turcarum adesse, dicere, negare. Id plerisque nostrorum suspicioni, pluribus audaciæ fuit. nec deerant qui Ducibus instarent, vt versus Techiniam & Belgradū (quò antea destinauerant) indeq; in Tartarorum sedes bellum ferrent. Sed Duces metu pauci exercitus, simulq; Valachos aliquo victoriæ pretio in deditioem pertrahere volentes, gloriam potiùs retinendæ Valachiæ præposuerunt. Itaq; ire inde versus oppidum Cetisoram, camposq; & locum, quem olim Ioannes Zamoscius infederat, occupare ipsis visum.

Ille nihilominus cautus numerum hostium extenuat.

Duces mutant consiliū de sede belli.

Aggregabantur interea ad Skinder-Bassam, magnæ Turcarum & auxiliariorū copias. aderat Galga Chami frater, & Kantimir cum ingenti Tartarorum exercitu. quin aliquot primores Valachiæ, ad Turcas profugi, exemplo, reliquos in deditioem & auxilium belli pertraxerunt. At Gratianus in castris nostrorum iter & tædium ducens, non iam Princeps aut auxiliarius, sed belli tantū causa: incertum, spe adhuc, an quia proditis quoquo modo nostris, tutiorem fugam vel meritum apud Turcam putaret; militem ad prælium & festinatos casus continuo impellebat. Facile, inquit, oppressuros Skinder-Bassam, si improuisi longin-

Galga, Kantimir cum exercitu Tartarorum veniunt.

Valachi ad Turcas transfugunt.

Gratianus tamen turbat.

quitate itineris fessum, sine Scythis inualidū, excursione valida adorirentur. nam & fortes subitis terreri, & audaces à fortuna iuuari sæpius exper- tum. Acceptumq; vulnus nimia fiducia fuisset; nisi Duces prudentes, militem sub imperio & vexillis tenuissent.

*Figitur belli
sedes ad Ce-
soram oppidū
12 Septemb.*

*Ibidem castra
metantur.*

Ventum deinde Cetsoram, missusq; cum expedita manu Odrziuolscius, speculatum consilia, animum, itinera, copiasq; hostium iuit. alij ad expediendos commeatus, cæteraque quæ in rem videbantur dimissi. Zolkeuius verò ingressus dimensa olim à Zamoscio castrorum vestigia; sed diruto vallo, & humili fossa, reliquas legiones reparare iubet. Mirum, quàm fides Gratiani, & quia nulla euntibus apparere arma, securū ideoque lentum ad obsequia dabat militem. Quid enim aiebat sibi à Ducibus decerni? nimirum vt nomine militiæ, cumulos terræ & fossorum operas accipiat. Propria militum arma manusque. faminis tantum & imbelli vulgo fossæ & vallum salus. quibus nunc cum hostis deest, abditos se aduersum campos tenere Duces parant. Ast vbi ingenti tumultu, Odrziuolscium & hostes aduolare, aspectus famaq; eadem tulit: tum verò intendere operas, circumagere corpora: & vt trepidis rebus contingit, alter alteri præcipiendo, suamq; ignauiam obiectando; aduersis imperium desiderabant,

*Odrziuolscius
speculatum,
missus con-
silia hostium.
cum hostibus
redit.*

derabant, quod prosperis datum non intelligebant. Deductum tamen postea opus minori trepidatione: quia nec barbari, turbare munitiones ausi; & quanquam vicino hoste, multitudinem tamen armorum, propinqui colles, arbuſtaq; occultabant. Signum deinde frumentatoribus tormento vt redirent datum. pars regressi: plures onusti præda, aut palantes per agros, in manus hostium circumuenti venerunt. Iam quoque flexus erat ad vesperam dies: nec hostis tunc certamen ausus, militem quiete, velut timoris indicio, ad futurum prælium acuebat, redibatq; remissa hactenus virtus nocturna meditatione belli.

Illo die abstinetur virings à prælio.

Orto die Turcæ & Tartari, quò discreti manifestius spectarentur; sibi quæq; gens separatim, per turmas & vexilla compositi, stetere. Illorum, octo millia, ad dextram, edito montis, qui Cetso-ræ superiminet: horum triginta millia, supercilio haud procul distantis tumuli, qui Delidolinæ (sic loco à profunda valle dicto) adiacet. Secunda ferme hora diei, ferocissimi cuiusque nostrorum procurſu, prospero euentu crebræ velitationes, in longum diei productæ: iamq; ex fortuna & ira ardescentibus animis, infecta etiam nostrorum signa in apertum effundebantur. Sed hostes haud fidentes suorum virtuti, frontem & latera relinquunt. inde circumgressi ad ripam Pruti, tota vi in leuis armaturæ militem, munitionibus castro-

Hostes compositi per vexilla compositi sunt 18 Septe

Velitationes.

Tartari in Velites incur-runt.

*Dinophius cū
suis erumpit,
& pugnam
restituit.*

*Velites pel-
lunt Tarta-
ros.*

*Tartari re-
trocedunt.*

*Eorum con-
suetudo in
pugna.*

*Zolkeuius re-
ceptui canere
iuber.*

*Poloni fero-
ces.*

rum adiacentem, cui Valentinus Rogascius Mo-
schouitica expeditione, iuxta ac paulo ante fa-
cta in rebellem Vngariam irruptione, victoriaq;
clarus præerat, incurrunt. Turbabanturq; densis
Tartarorum cateruis leues cohortes, ni Dinophi-
us bello strenuus, manuq; promptus, cum aliquot
turmis equitum, citato aduectus equo, rem pro-
pè inclinatham restituisset. Tum verò accensi me-
liore successu Velites, ne aut accepisse aut deside-
rassè auxilium viderentur, valido impetu conni-
xi, quantò ferocius accurrerunt, tantò acrius in
fugā pulsos barbaros disijciunt cæduntq;. Iam-
que haud procul iusto prælio res fuisset; ni hostis
nudato campo, exercitum in colles pristinos pro-
perè subduxisset. Id signum perculsi fuit, an ad a-
stum conuersi, incertum. Nam cum apud Tarta-
ros, cedere consilij potiùs quàm formidinis sit, ita
dehinc cautè pugnatum, vt nullus audentius in
nostros effusus, capi vel cædi potuerit: sed velut si-
mulato pauore, quò nostros fuga inescatos, & lon-
gius euectos dolo circūuenire animus esset, refu-
gere videbantur. Sensit ludibrium & astum
Zolkeuius, signoq; receptui dato, ardorè & fortu-
nam militis repressit. nec ille vlrâ institit, cui se-
quēdi desiderium nox etiā & lassitudo ademerat.
Irritatus tantum Polonus reducit in castra,
ac prosperis ferox, optando diem aduersus elu-
dentes

dentis hostes, ultionem fremitu & iracundia explebat. mox velut ingrata veniret nox, quæ in posterum diem dubiam certaminis expectationem faceret, circumfistit Duces & Centuriones, oratq; Ne pugnam differendo, abditos ultra in vallo more faminarum tenerent. non enim fossam aut vallum sibi, sed corpora & arma in hostem data. neq; se in spectaculum fugientis hostis, sed in bellum assumptos. Itaque aut certamen sibi Duces, aut si quies placeret, emensistot itineribus, maturum otium concedant. Et verò premebat Duces, præter militum preces necessitas in loco, vbi nec sperare ullam opem poterant, & si diutius moraretur, annonæ propè inopia instabat. Sed quanquã magis suorum animis, quam viribus fiderent; non ignari tamen, primis ausis, hosti metum aut fiduciam gigni: statuunt ostendere aciem, & dato die prælium incipere. Atque cum deliberabundi de crastino prælio, capita conferunt; fortè interceptus à vigilibus vagus è Tartaris adducitur: cuius indicio cætum millia hostium adesse cognoscitur. Differre inde summam certaminis Duces Centurionesque parabant: sed miles impatiens moræ, quaterere arma, nolle requiem, optare lucem. Videret tantum aduersos, ac si ab imperatoribus non daretur, se ipsum occupaturum tempus & occasionem pugnæ minaciter strepebat. Adeò tunc

Summam certaminis in crastinum deposcunt.

Nec Duces abnuunt.

Cognoscitur à Tartaro capiti no adesse hostium 100000.

Historia rerum

tunc aut hostem contempserant ; aut quod tantis velut referebatur copijs, suorum non restaurasset fugam , illius tantum numerum adesse haud credebant. Ergo & Duces, ne aduersa militi cunctatio, audaciam quam in victoriam fouisse par erat, eximeret : relicto valido à tergo castrorum , quâ fluuio diffidebatur præsidio ; postero die auidos certaminis in apertum hoc ordine producent.

*Instruitur Po-
tonorum a-
cies 19 Sept.*

Vna & altera carrago, quas lixæ agerent, ex cæ-
tum circiter vehiculis conficitur. vtriq; à tergo,
fronte , & lateribus quatuor tormenta , in super
aliquot bombardarum sarraca adduntur. Tum sic
instructæ, facto pediti spatio , quo inter vehicula
& tormenta commode reciperetur ; ambæ dua-
bus castrorum portis simul emittuntur. addito præ-
cepto , vt pariter præcedentes , eatenus ex æquo
progredierentur: quoad relictus in medio campus,
succedentes sibi legiones, totumq; exercitum re-
ciperet. Sed incaustum imperia data. nam cum
Ducum alter, graui senectâ vix omnia per se in-
teruifere posset : alter vt ordo agminis in aciem
adisteret, emittendis cohortibus attenderet : aut
plurium securitas vel audacia obsequium exime-
ret , sinistra carrago haud procul vallo substitit.
dextra quoad manipuli explicabatur ultra quam
satis progrediens, frontem propriumq; latus late
& longè nudauit. Adeo vt & vistormentorum,
quæ

quæ ideo pro castris & carraginibus ad se versus
directa erant, vt quacunq; intrantem exciperent
hostem, distantiâ languerent: & quæ quadrata
acies stare debuerat, laxatis ordinibus, dextrum
cornu in enormem inutilemq; mucronem porri-
geret. Vbi sic legionum agmina stetere fulgen-
tibus aquilis armisque; Turcæ quoque & Tar-
tari, à suis Ducibus, vt nouo semper & coniuncto
orbe, frontem lateraq; incurfantes, pari vi & ve-
locitate nostras acies rumperent, simulq; recurre-
rent, in densos cuneos compositi emittuntur.
Atque qua frontem dextrumq; latus infirma con-
spexerant, illic truci ac tū primum quod nunquā
credebatur, immensoque agmine incumbunt.

*Nec hostes de-
rectant pu-
gnam.*

Excipiunt hanc nostri intrepide barbarorum
vim, primoque impetu aduersos impellunt tru-
duntque. atrox inde Tartarorum cædes, nec mi-
nor tormentorum fulmine à Theophilo Sem-
bergio è dextro maximè cornu in temere effusos
edita strages. passim corpora & laceri artus, e-
quorum virorumque cumuli, vt propè difficilior
tum hostibus, per suorum cadauera; quàm dein-
de per nostrorum legionés fieret transitus. Sed ea
nostris non diu durauit fortuna; mox enim ab ex-
tremo laterum, vnde tormentorum globis obrue-
bantur amoti hostes, in media patenti & innoxio
campo irrumpunt. Tunc verò plurimus vtrinq;

*Theoph: Sem-
bergius.*

F

labor:

labor: barbarus densis cuneis hac illac impetit; stat contra obnixus Polonus, & quanquam accipit maiorem infert cladem. cedit ille moxque recenti globo remeat; sternit hic, ac transuersum aut obuium quacunq; datur proruit: donec deficientibus lassitudine viribus contumaci animo resisteret magis quam pugnaret. Tum inter primores duo Zolkeuij, cum propè cedentem viderent aciem; infestis hastis in confertos prouolant, totumq; secum dextrum mouent latus. sed audentius illati iuuenes, obruti ibidem telis, haud inglorij equis defluxere. Neq; segnius fronte arma gradumque miles retinebat, verum laxatis semel ordinibus, haud multum ibi quoq; prodesse virtus: fors cuncta miscere, & strenuissimi quiq; dum acrius pugnam cient Wrzescius, Goslicius, Koualkouius, primipilarij cadunt. Inter quos Dinophius deleta pene sibi cohorte, cum aliquot tamen militum, voce, manu, vulnere, sustentabat pugnam. Pulchrum quoque erat in sinistro latere Ducem Korecium videre, haud ita multum Constantinopoli captiuitate elapsum, per Turcarum centuriones circumferentem truces vlticesque oculos: nuncq; singulos prouocantem, nunc increpantem omnes. deinde cum sustinere iram non posset (hostes enim illic nostros confertos tutosque loco suggredi propius non audebant) obuersis

Zolkeuij duo.

Wrzescius,
Goslicius,
Koualkouius,
Dinophius.

Dux Korecius

sis cominus armis acriter prouolantem: cum quo duos quoq; eodē latere Chmielecium & Ferenbachium virtus pariter exemplumque in hostes agebat. Ita prælium grauius & atrocius vbique crescebat, non enim solum centuriones Nicola^o Strusius Capitaneus Haliciensis, Martinus Kafanouius, Alexander Balabanus Capitaneus Vinnicensis, Ioânes Tyskeuici^o & alij ad regendâ consilio rem affuere; sed suismet ipsi corporibus dimicantes, miscuere certamina: nec quisquam postea procerum hâc aut illâ acie incruentus excessit. Quin & Konecpolscium totâ volitantē acie, fortuna magis deserebat, quàm virtus. sensit solum agmen; accurrit: retrahere carraginem dextram nititur; sed frustra: formidine dilapsis aut abditis calonibus. neque etiam confusa huc illuc vehicula, amplius explicari, aut abiunctis equis motieri loco potuerunt. Ille tamen constantis Ducis aut fortissimi militis officium non deserre, accurrere, adire, hortari; auxilio, exemplo, laude. Post vbi dextro cornu vexillarium circumuentum à globo hostium videt; velox inter tela se immergit, duobusq; manu obruncatis signiferum & aquilam seruat. Prælium deinde varium, anceps; his, rursùm illis exitiabile: nunc vt cuiq; virtus aut audacia prorumpere vel reuechi: nunc sine cura regentium, alter alteri opem ferre vel

*Chmielecium,
Ferenbachius*

*Strusius,
Kazanouius,
Balabanus,
Tyskeuicius.*

Konecpolscium

*Prælium va-
rium.*

accipere: non sanguinem non vulnera morari: quoad deficiente die & viribus, obscuro iam noctis, fessi castra repeterent. Producebat tantum in dextro cornu praelium desertus pedes, quem difficili effugio implicitum, vehicula tormentaq; tenebant. sed nec ipse spe aut viribus par diu vim tenuit. multi illic capti vnaq; caesi: caeteri vano impetu, quacunq; exitum ostenderat spes sese eijcipientes, a tenente circum omnia hoste interiére.

Almadi.

Vnus Almadi Vngarus, praefectus peditum, cum viginti & aliquot insuper suorum, duplici vulnere faucibus, cuneo viam ad castra fecit. Tardè post eum Sembergius, diu aduersos iaculatus, dein ab omnibus desolatus, per bella tamen & aduersa multum exercitus, eoq; tunc etiam interritus & in periculo sapiens, solus, immixtus ignarusque hostibus, audaciâ & errore euasit. Caesa eo die hostium tria millia & quingenti: maior numerus vulnerati. Nostrorum trecenti quinquaginta desiderati. duo tormenta tempestiuè subducta, reliqua quæ erant cum dextra carragine, & ipsa carrago amissa. Stetissetq; haud dubiè sine sanguine & damno nostrorum victoria; nisi quæ communis est militum querela, carraginum adfuisse audacia vel temeritas.

*Nocturnam
lam.*

Sedato praelio grauis receptos intra castra milites timor incessit: nullo nouo periculo, nisi quòd

quòd pèruigilium & tenebræ, diurnam difficultatem in metum & curam trahebant. Fatebantur enim, nunquam pertinaciorè pugnâ cum Tartaris conflictum fuisse, & ni eosdem retrò nox & fortuna egisset, versatam in discrimine summam rerum; à quo etiãnum haud procul abesse, vndiq; clausos, nullo patriæ subsidio. Vnde enim posthàc pabulum equis, alimonia militi, aut alia quæ ex otio aut necessitate castrorum parantur? Nempe obsessis ac velut captis, superesse tantum mortem ac æternam obliuionem, quam immensa illa Tartarorum vis aut fames adiiceret. Recurrebat præterea infaustus in Valachiam ingressus, quem effusus tunc in profluentem Nestrû, nitratus puluis, & cum moueretur agmen, nulla violentiã, signum imperatoris fractum, portenderat. pluraq; alia, quæ securitate neglecta; timore, vt Dei ira, vt omina, vt fata resumebantur. Inde non metus iam per castra, sed pavor & infelicis belli execratio: cui extracta quomodocunq; nocte, nouum dies & Gratianus flagitium addit. Cùm enim ipse diffidentia præsentium vereretur, ne traditus Skinder-Bassæ, supplicio suo, metum simulq; belli cõtrouersiam componeret: remedium periculorũ ipsa pericula ratus, eò acrius inferere se trepidantibus, vrgere metum, aggregare pericula, suadere fugam, ostendere viam; quam si se duce & co-

*Omnia visa
inirando in
Valachiam.*

Gratiani scilicet

mite capefferent, immunes à periculo, breui aut recto itinere per Pokuce; aut obliquo per Transylvaniam penatibus suis redderentur. Alliciebantur his faciles per metum quorundam animi, nec vitæ postea nec gloriæ compotes, incedenteque pestifera per castra lue, cupidissimi quique in scelus aggregabantur; cæca spe vitæ, nulla pudoris cura, ignaris Ducibus centurionibusque.

Gratianus fugit.

Iamq; nox teterrimo facinori opportuna aderat, & Gratianus ad præterfluentem amnem præcurrens, primus viam fugæ exemplumque dedit. Fluvius is ponè terga castrorum decurrebat, quondam Hierassus, nunc Prutus dictus: altero litore tenus, sylva Fagetulana, accolis Bukouina dicta, quod eius arboris frequens sæcundaque sit, imminabat. Illuc ergo Gratianum secuti qua cuique proximum sese proripiunt, lugubri spectaculo & obuia pæna; dum alij vadorum ignari præalto & subdolo amne haurirentur: alios densi raperent traherentque vortices: aut si qui in alteram partem elati; statim à Seythis & Valachis, in sylva ipsiq; latebris trucidarentur. Duces cum Centurionibus egressi, cum frustrà reuocare fugientes, nec imperio, neq; auctoritate, ne precibus quidem & manu valuissent; amnis, hostium sæuitia, & proprium cuique periculum, quò minus maior pars effunderetur obstitit. Gratianus equo in alteram

*Bukouina
sylva.*

Gratiani exitus.

146.

teram

teram ripam elatus, exitium quod euaserat, ad breue tempus latebra distulit. exceptus enim misericordia vnus Valachi, eiusq; tugurio abditus; claritudine infauti principatus, spe premij & perfidia eiusdem Valachi trucidatur. Sed Alexander Princeps deinde Valachia, caput eius sibi delatum, non premio, sed simili in proditorem ultione pensauit; solito Principibus metu, & ad futura munimento, ne quis simili facinore, paratum ex diuerso apud alium, praemium etiam ex se speraret aut peteret.

Castra accenduntur & diripiuntur.

Interea calones, lixae, & qui fortunam vbicunque inueniunt amant, dum vigilias, stationes, castra etiam relicta vident, irrumpunt contubernia: sarcinasque militum, tabernacula Ducu, & quicquid vsquam spem inuitaret scrutati, omnia ut praedam, aut spolia inter se rapiunt. direptis potioribus, residuo faces iniiciunt; desperato fortasse aliorum reditu: aut populatione velut fortuita ignis, raptus velamen habituri. Neq; enim ullus obuius, aut moderator licentiae aderat; pars comitatu, vel simili officio cum imperatoribus occupati: pars fuga, aut timore dilapsi. atq; tunc primum ad ferendam opem confluebant; cum magnam iam castrorum partem flamma aderam, & ni extinguendo anteirent velocitatem mali, haurire cuncta incendium cernerent.

Redierunt

*Miseranda o-
mnium facies.*

Redierunt tandem in castra, multi inuiti, plu-
res nocētes. quo cum intrassent, miserabilis com-
militonum memoria, præsensq; castrorum defor-
mitas, adeò pauentes confuderat; vt etiam à Cē-
turionibus impulsī, non progredi loco possent,
non tutari vallum, non animo, non lingua, non
auribus competere. Victorum tantum aut capti-
uorum habitu, defixo in ruinas & busta vultu sta-
bant; lugubri per omnia prospectu, velut reorū
agmen, & funebres exequiæ. Ipse Dux calami-
tosa senectā, ante lacerum & semiustum tentori-
um, raptus, defectionem, quid castra? quid ipse,
quem deseruerant deplorando, nocentiores fa-
ciebat: eò impensius, quod ne tum quidem vecor-
des conscientia, odium in Duces & Centuriones
ponerent; familiari militum consuetudine, cul-
pam quā deliquerant, cum inuidia rerum recto-
ribus imputando. Fecerantq; vt & Duces time-
rent contumaciam eorum, hætenus incerti, pe-
riculosiorne foret seueritas an clementia; infectis
pluribus, quasi valetudine & contactu. neque ta-
men vllus in iudicium vocatus; dissimulantibus
integris, parata fortasse apud nocentes aut con-
scios peruicacia. Atq; nisi vteriq; Duces & Cēturio-
nes salubri cū Skinder-Bassa tractationū simula-
tione, confusionē illā exemissent, simulq; hostiū
vim cohibuissent, haud procul iā ab exitio aberāt.

*Prudentia
Ducum.*

Quan-

Quamquam & tunc, Deus ipse, fortunaq; gentis ipsos tutata est, quæ Turcis Tartarisque; aliam potius mentem, quam hostium dedit. Adeo dum varijs frustrationibus per octiduum eluderentur, nulla spes, non potiundi modo, sed ne adeundi quidem castra Polona animos illorum cepit: sed forte confusio ipsa procul visa, flammaq; piacularis castrorum, terruit tenuitque volentes, ut in vasto & deserto campo, inter tabem pecorum hominumq; desides tempus tererent: donec fidente paulatim metu, quæ Ducum, quæ centurionum, aut quicquid castrorum sincerum erat, cura; obsequium etiam nostris, & parenti amor, quod solum ipsis defuit, cum virtutem non argueres, pararetur. Tum ergo ubi iam æqualius & reuerentius regi poterant, iactata sæpius per centuriones irritis nominibus spe pacis, imperator concionem classico aduocari iubet. quæ ubi frequens aduenit, ipse cum dignitate alia corporis, tum senecta maiestatem præferens, filio, primoribusq; prosequentibus processit. Mouit milites præsentia viri, memoriaq; fortunæ & virtutis eius, cumq; sermonem expectarent, diu quoque Dux tacitus stetit: haud perinde iudicio vel seueritate; sed dolore victum apparebat loqui non posse. postea quasi à luctu requiesset, collecto animo ita orsus est.

50.
Oratio Zol-
kenij.

Historia rerum

Si eam quam ex obsequio & virtute exercitus mei gloriam capiebam, incorruptam quandoque à me retineri dijs cordi non esset, maturam ante & sine noxa mortem mihi oxoptabam. tunc enim vitæ socia, & mortis comes eadem gloria fuisset. Nunc verò eò me longa vita, & infelix senectæ traxit, vt tot malorum exercitui meo conscius, vix morti honestæ locum reperiam. Satis, satis, ne hucusq; durassem honorum mihi, nimium vitæ fuit, mori me pridem, aut si segnis mors erat deponere hoc imperium oportuit. Neque enim vbi fuerim scio. an apud milites meos? quibus proiecta ducum auctoritas, desertus hostibus imperator. an in castris? quæ lacera, deusta, speciem nunc horrendæ vastitatis habent. Atq; ego procul iam ista amoueo, neque in vos facinus vulgatum volo. Illorum sanè is furor & amentia sit, quos à contactu vestro vltor segregauit punitque Deus: vt tamen illorum tantùm sit, à vestra virtute expectatur; sine qua nec dolor inuidiaq; ab imperatore vestro, nec à vobis alienæ culpæ suspicio aberit. Equidem meminimus, fatemur; pugnaistis strenuè; soli in acie, soli in castris mansistis. hæc tamen quæ nobis palàm, cæteris in occulto sunt, & nisi eadem nouo decore, ferro per confertos hinc egrediendo hostes demonstratis, quis credet, aut ignoscet? Videtis non aliud nisi
tame

fame & siti pereundum sit, quàm vt hinc abeat
relinqui. Absoluite igitur necessitate virtutē ve-
strā, atq; istud adhuc adijcite, facite eos qui vos
deseruērunt, victoria vel morte nocentiores. Non
hoc refero tanquam perituris, sed etiam si caden-
dum esset, ideo vobis acies, ideo tela, ideo ho-
stes datos putarem. Nunc cum vos considero,
cum facta vestra aestimo, non mortem, sed pul-
chram & spectabilem victoriam à vobis expecto.
Nam ne ignoretis cum quibus hostibus vobis res
futura sit, vestra decora recensete, vestros oculos
interrogate. Ij sunt de quibus viginti & quinque
retrò ab hinc annis, duce Zamoscio, memorabile
decus domos ad coniuges & parentes vestros re-
tulistis: ij quorum cineres ossaq; hoc ipso in lo-
co deuicta calcatis. Et iste vos circumstans igna-
uorum est ac metuentium numerus, quem per
hos dies desidem, ne castra adoriretur, ne malis
vestris exitium adijceret, timor propriaq; despe-
ratio tenuit. Sed quid ego hæc recenseo? non
tantum milites decus de hoc exercitu, toties vi-
cto, cæso, fugato: quantum gloria seruandæ à vo-
bis patriæ aestimanda est. Quæ enim alia sunt do-
mi nisi vos vincitis castra? quis alius exercitus?
pro patria, pro ciuibus, pro coniugibus & liberis
vestris vobis decertandum est, & nisi perrumpi-
tis hostem, iam intra patriam erit, per vrbes, per

prouincias vestras ferro & igne grassabitur. Ostendite ergo Regi & patriæ quales vos sibi milites seposuit, quibus acies, arma, incolumitatem propriam commisit. non enim relictis hic estis, sed electi ut vincatis. En ego imperator vester clara voce in prælium voco. En si aut hauriendus aut dandus est sanguis, primus caput hoc in omnem aleam lubens deuoueo. Vobis si idem est animi, mecum quoque arma & manus expediendo, approbate nunquam vobis aut in victoriam, aut si perire etiam necesse fuit, animos in mortem defuisse. Hoc me tantum dolore inuidiaque: hoc vos quicquid hactenus ausum temeratumve aliena culpa absoluerit. Constantia orationis, & quia experta difficultas spem omnem inciderat, terruit simul audientes & accendit. nihilque (ut postea fatebantur) adeo confirmauit, quam vultus imperatoris impavidus, voxque nulli periculo cedens; ut appareret multum in illo senili pectore, non consilij modo sed etiam virtutis virere. quod ille nequaquam fefellit, sublatoque à concione clamore, ut in hostes duceret, facile postea demonstraui, validiorem Duce & obsequio, quam numero & ferocia rem ipsorum esse.

Milites resumunt animos.

Poloni itineri & prælio commouentur 29 Septembr.

Igitur ubi satis animos militum explorauit, iij Kalendas Octobris vniuersum exercitum vallo munitioibusque educit. Fronte & tergo tormenta,

menta, medio currus vehiculaq; septem ordinibus inceserunt. hac antepositus proprijs signis cingebat miles. introrsum impedimenta & equi recepti: quippe solum tunc in pedite robur, quia procurrare reuehiq; non sane tutum, ne distraheretur paucitas. Postea optimus quisq; ad periculosiora loca constitutus. Korecio & Ferensbachio ordo primi; Kasanouio medij agminis committitur, homini militari, & qui amplius triginta annis, aut miles aut centurio in castris fuerat, eosq; ipsos milites, & fortia facta eorum nouerat, subindeq; memorando animos illorum accendebat. Sembergio tormenta & extremum agmen permissum. His ergo ita prouisis paratisq; flexo iam ad vesperam die, exercitum Zolkeuius signaque itineri mouit. Hostes quoq; per aliquot dies nequicquam desides, & tractationibus tantum delusi, cum praeter opinionem armatos ac velut auctos viribus abire cernerent; repente circumfuso toto virorum equorumq; agmine, quacunq; eunt persequi, laceffere ad pugnam: primo obequitando prouocandoq; deinde per occasionem huc illuc irruendo: postremo irrito undique conatu, diuisis inter se copijs, pars insectando agmini relictis, pars praegressis, qua media nocte per fluuium nostris eundum erat, transitum occupauerunt. Et turbabantur primo impetu,

*Ab hostibus
tota nocte frustra infestantur.*

fluitantes labantesq; lubrico nostrorum ordines; mox tamen totis corporibus connixi, ruperunt continuaueruntque viam.

*Luce prima
metantur ca-
stra 30 Sept.*

Sub ortum solis constituta signa, simulq; captus diestrucci clamore, horrendoque barbarorū sono, qui pertinaciter contra circaq; ingruendo obruere ac obterere paucitatem nitebantur. Sed cum obsequio & reuerentia Ducum, non fortuna iam magis, quàm virtus pro nostris stabat, pulsique ingenti tumultu hostes, tempus etiam transferendi castra tutiorem in locum dederunt. Captum iterum primis tenebris iter, vt aliàs inquires, turbulentum; nam præterquam quod continuò sub armis enitentem exercitum paludes montesque fatigabant: crebra quoq; prælia, prouisa, subita, per saltus, per syluas, sæpius in modum latrocinij, nec milites, nec centuriones, nec Duces remittere laborem permittebant. Neq; hæc tantùm, sed etiam omnium incertos, nocturna ignoratio, ictus, sonitus, bellantium, accurrentium, euntiū, à tergo, à fronte repercussæ voces huc illuc distrahebant turbidis clamoribus. Et cum eadē continuò acciderēt, tamē velut assueti malis obstinato ad mortem aut victoriam animo, constanti gradu ad lucem prosequerantur iter & prælium.

*Skinder Bassa
nequicquam
oppugnat ca-
stra 1 Octobris.*

Prima hora diei, profundam vallem intrantibus, vix spatio consistendi dato quietem rursùm

exemit

in Polonia gestarum.

exemit Skinder-Bassa; sperans enim illic ingenti suorum agmine, ac pulsu fonituque velut nube operire ac superfundere fessos, omni ex parte illos aggreditur. Sed nihil & ipsi territi, in orbem se colligere: ad omnes partes pugnam intendere: donec fortiter superato impetu, mox etiam ingenti strage subeuntes pellerent funderentque. Tunc vero nequicquam & cum damno tentata aliquoties oppugnatione, cum vis negligeretur, differendam, potioemque dolum Skinder-Bassa ratus, ficta modestia ad Duces mittit. Posse, inquiens, de reditu ipsorum conditionibus transigi, nec committendum vtrunque, ut tantum egregiæ pubis fortissimorumque militum, nullo sane pretio sternatur. Non enim internecium cum Polonis geri bellum, & satis quoque sibi gloriæ partum, si temere occupatam redderet Casari Valachiam; & ipsis abundè accersurum, si nondum victi, oblata ab ipso hoste pace, belli ambigua, nec sibi ex omni parte similem fortunam, incruentis potiùs conditionibus, quam armis decernerent. Neque Zolkeuius astus imprudens fuit, nonnulla tamen quiescendi spe ac necessitate, cum per continuos labores exercitus propè fatisceret; negotium exequendarum tractationum Christophoro Drusbicio mandat: perito Turcarum linguæ, simulque gnaro, quam frustra, & cum periculo proficisceretur.

*Postea ut se-
cum conditio-
bus transigatur
perit.*

*Mittitur ad
ipsum Drus-
bicius.*

Ho-

*Ingens Tur-
carum aduer-
sus Polono-
rum imperus 20
Febrii.*

Hostes enim detento eo, diem tantum illum noctemq; morati; dum nouæ copiæ quæ ab ipsis iugiter accersebantur, aduenirent: prima vigilia ingenti mole oppugnatum castra Polona subeūt. ibi statim magnam vim sagittarum superfundere, perfringere pertinaciter stationes, inferre se munitionibus; laceffere, circumgredi, occurrere; clamore, sonitu, impetu. Aduersum quos nostri præsentibus animis, nil temerè aut trepidè, ad omnes aditus quâ signa ferri, quâ hostes ingruere videbant, centurionibus accurrentibus adhortantibusque, cæde ingenti irruentes excipiebant dissipantque. Atq; peractum prælium, tum alias, tum maximè eo die fuisset; ni Tartarorum cohortes recentes & ad fugiendum aptiores, quæ equorum velocitate, quæ armorum habitu, statarium grauemq; armis & labore militem, celeri fuga elusissent. Ita fugatis ad breue tempus hostibus, sub occasum solis, quia haud multum diei post pugnam supererat, Zolkeuius suos iterum simulq; hostes mouet.

*Neg; tamen
in crastino ces-
sant 3. Octob.*

*Lixarū vir-
tus.*

Prosequuti enim tota nocte euntes, concursationibus fatigabant magis, quàm conserebant pugnam; donec adulto iam die, tumultum statiuus nostris imminentem adepti, validius subiectos incesferent. Sed nostris tantum iam animorum aderat, ut lixæ etiam calonesque cursu in summum clyui

cluyi enixi, primo impetu, peneq; vno agmine effusos pellerent. Nec tamen desperabant de victoria hostes; sed equorum virorumq; nouis ac nouis aduentantibus copijs, proxima nocte prosequuti sunt euntes. Et nostri laboribus, inedia, diurnis nocturnisq; vigilijs, fessa agrè trahendo membra, corpora tamen animis, animos spe sustinentes, ibant non solum per aduersos hostes; sed vias etiam visu & memoria deformes, cum ab impotenti hostium irâ, quacunq; irent villæ, vicini, agri, diuina humanaque omnia vrerentur, popularentur; aut si quid frondosi herbiq; relictum ab ipsis fuit, id exorta eo tempore vis locustarum ambederet fædaretque, sanie, odore, contactu.

Militum calamitas.

Deficiente deinde nocte, immensam dies placentiam vimq; hostium euntibus aperuit. Longè ac latè ex aduerso & vndiq; fusis agminibus, aspiciantur pleni hostium campi, terra aquarum eges, & qui haud procul nomine Reut tenui alueo præterfluebat amnis, infessus ab hostibus; quò potus & aquatio prohiberetur. Locus quoque ipse ex prægressa ætate, incendijs torridus, in os, in oculos, non puluerem modò, tetrumq; halitû, sed etiam cinerem à longinquo, cum quid venti motum esset, & adferebat, & impulsus motu hostium, velut nube obtendendo cælum, solem eripiebat. Adeò vt neminem fuisse crediderim, cui

Perinax oppugnatio castrorum 40. Sobris.

oculis potius, quam ratione pensanti, modo suorum inopem paruaq; manum; modò ingentes hostium acies, effugere captiuitatem aut mortem credibile videretur. Igitur magno illic tumultu concurritur, & fronte, & lateribus, & vndiq; hostes ruunt, coëundoq; simul, in continenti agmine septos, nunc sagittas iaculaq; emittere: nunc inferre se munimentis: quidam arripere currus, dirimere carragines, & aduersus resistentes cominus niti. Nostri contra proturbare telis, pellere gladiis, tormentis disijcere. illis diu optata si paululum adhuc tetendissent victoria; aut si emisissent insignitius dedecus & flagitium: nostris, dura seruitus, & extrema salus addunt animos. nec vulnera iam aut sanguinem morantur, vir virum amplexi, prehensant tela brachiaque; & expirantes cum integris cadunt. Neque tamen peruaferunt hostes, sed sædius quam accurrerant pulsati, non pugnando tantum perierunt: sed cum in confertos, propèque subeuntes tormentorum hiatu, magna vis plumbearum glandium effunderetur; suomet ipsi certamine, terga impeditium fugam, cædebant prouoluebantque. Nostrorum sex tantum pedites, audentiùs fugientes secuti, circumuenti sagittisq; confixi, cæteros ad obsequium exemplo firmarunt. Exhausta sic die, nox deinde quietum iter dedit.

*Polonorum
virtus & con-
stantia.*

*Tartarorum
insignis cla-
des.*

*A Polonis sex
tantum pedi-
tes amissi.*

Postero

in Polonia gestarum.

19

Postero die propè fluuium Kobiltam nostri confederunt, intenti interim paratiq̄ue, si quid hostes mouerent: verùm ex illo die valida abstinerunt oppugnatione. concursationes tantùm erant, quibus vsq̄ue ad lucem alteram turbabant fatigabantq̄ue euntes.

Hostes iam remissius agunt 5 Octob.

Illam die prælium tentatum, sed cum vix quadraginta amplius stadia nostris ad Nestrum superessent, visq̄; octo dierum & necessitates humanæ nihil proficerent, neque nostros aduersus omnia duratos frangerent; desperata victoria Skinder-Bassa cum Galga mæsti manserunt. Kantimiro tantum cum parua parte copiarum à tergo instare iussum, carpendoq̄; postremum agmè domum profequi euntes. Sed vrgentibus iam rem Polonam fatis, cum priorum repente oblitus, ad securitatem negligentiamq̄ue verteretur miles, nimium domestico laborauit, imo labauit malo. Magna sæuaq̄; angustia, cùm antea, tum maximè per quadriduum & tres noctes tenebat exercitum. iam solita alimenta deerant, eoq̄; inopiæ ventù, vt miserandis cibus, mandendo equos cæteraq̄ue animalia, quæ sæda in vsum vertit necessitas, propulsaretur fames. Et superato vtcunq̄ue hoc vno consilijs malo, sitim tamen somnumq̄ue natura vinci non sinebat, cum alij tædio potus & vulnerrum inter cadauera sponte procumberent: alij fo-

Skinder-Bassa & Galga desperant de victoria.

LIBRARIUS

inno fessi cadentesque, nullo ad resurgendum
 nisu, quasi exanimis linquerentur. Sed super alia
 alijs diebus tolerata, iam hoc ultimo nouissimoq;
 vespere, & tormentarius puluis, & aqua rursus
 deficiebat euntes. nec aliud quo hæc simulq; an-
 tiqua mitigarentur supererat, quam pauci adhuc
 tædij via, ac vicinum limen patriæ, vbi post ali-
 quot horas, pleni gloriæ priuatæ publicæque, cõ-
 potes commeatum fortunarumq; considerent.
 Consummare igitur quam ocysus iter, necessitates
 & Duces Centurionesque suadebant, cogebant.
 Cùm legiones repente incessit seditio, præcipuâ
 causâ, ob direptas olim in Cetsora res sarcinasq;
 militum. Nam lixæ remedium præteritorum, &
 retinendæ prædæ, solam fugam rati, quam primû
 subtrahere se è castris parabant: moti adhuc in
 itinere non obscuris sermonibus & minis quorû-
 dam, qui exitiabili cõspiratione recuperaturos se
 sua strepebant. Constabat tamen lixis eousq; ob-
 sequiû & virtus, atq; vt à præfectis iubebatur, ita
 in ordines, stationes, vigilias ibant. Erupit sce-
 lus, cùm milites, nolle progredi, Centurionibus
 obniti, retinere, impedire alios, cernerent; tunc
 enim altius coniectantibus timor quoque cum
 conscientia redibat, quâ apud delinquentes in
 longum memoria manet. Itaq; & ipsi, primo in-
 ter se congregari, stationes deserere; dein exuere
 imperium:

*Seditio in
 castris.*

*Lixarum sce-
 lus.*

imperium: postremo, cum iam nec fas, nec fidē,
nec periculum pensi haberent; data tesserā, ut nū-
mero validiores, quod reliquum diripiunt fugi-
untque: stupentibus rectoribus, quod tumultus
initium? quis finis? qui accurrentes ad subita, fu-
gientes increpant, prehensant, retinent, aut si alijs
flecterentur consilijs, metantur castra. Sed initio
rapiendi orto, difficilis ultra moderatio; & non-
nullorum quoq; diffugijs, latius per omnes scelus.
Itaq; non illi, non Centuriones ius obtinent, ni-
hil salutare iam non modò ad animum, sed ne ad
aures quidem admittentibus, quisq; sibi timore,
exemplo, fit flagitij dux aut comes.

At verò Kantimir cum tumultuari in castris,
eunctaque rapinā & tenebris misceri à transfuga
comperisset: haud dubius occasionem sibi oppor-
tunam, prosperè gerendæ rei offerri, accersitis
Skinder-Bassæ, Galgæ, & Valachorum cohortib;,
discretos animis viribusq; aggreditur. Depelle-
batur utcumq; à nostris prima vis; sed alijs irruē-
tem vim hostium non sustinentibus, passim pars
cateruatim; pars vitata frequentia, quasi prom-
ptiores latebris, diffunduntur. Sed neq; fugæ iter
patuit, cum à tenente circum omnia hoste, vinci-
rentur, perimerentur, maximè circa ripam Ne-
stri, vbi manus etiam hostium elapsi, profunda
hauriebantur aquâ; paucis tantum scientia vel
audacia auxiliante.

*Kantimir cum
multitudine
aggreditur.*

Zolkeuij exi-
tus.

Zolkeuius vbi rem perditam videt, immemor
fui, memor gloriæ, obiectans se hostium telis ca-
dit. Centurionem leuare eum oblato equo vo-
luisse constitit, sed ille districto acinace, transuer-
berare equum volens, leui tantum per ætatem
ictu, vulneratum repulit. postea vbi densissimæ
hostium manus contendens, neq; ætate, neq; cor-
pore par; præcisâ etiam, vixque cuti adhærente
dextera, ignorantia nocturna opprimitur. Sensit
Konecpolscius collegæ casum, atque vt fortissi-
mum quenq; suorum noscere poterat: Nostrum
iam, inquebat, opus est milites. agitedum, dila-
psis alijs, amisso imperatore, vos præcipui me se-
quimini. hic aut propè te Zolkeui cadendo: aut
victores redeundo, maturam, te, nosque de-
ferentibus, vltionem aut poenitentiam accelera-
bimus. Mutatis per hæc animis; tum quia præ-
fecti & centuriones similia quoque militibus suis
ingerebant, plurimi restiterunt. sed pertinacior
quàm feliciôr ipsis virtus fuit, quamuis enim ali-
quot defuncti prælijs, confertos transiissent ho-
stes; in novos tamen incidendo, clausi aduersum
circumfusos, & fessi cum recentibus iterabant
pugnam. Tandem apertâ sibi ferro quisq; in su-
am partem viâ, cum distracti, singuliq; aduersus
plurimos imparem dimicationem iniissent: labo-
re & vulneribus confecti, in manus hostium ve-
nerunt.

Konecpolscij
& aliorum
militum for-
ecudo.

nerunt. Morabatur adhuc Konecpolscius & Dinophius victoriam, iamq; interfecto Dinophio, multis nequicquam hostes circa Konecpolicium conatibus captis, cum notesceret ducem esse, velut ad prædam conuersi, neglectum in acie deserunt. dant interim cuidam negotium, vt gnarus linguæ, simulata fide ductorem ei se itineris offerendo, viui quoquo modo potiretur. exequitur ille vt iussum erat, deductumque in angustias tradidit hostibus. Postero die vbi primum illuxit ad legenda spolia, stragemq; suorum & nostrorū visendam hostes insistant. vbi Zolkeuius inter promiscuas cadauerum strues repertus, & canitiæ præque cæteris augustiori facie agnitus, præbuit victori iugulum. Nullum caput adeo fixis attentisque oculis iustrasse Skinder-Bassam proditur; siue explenda lætitia, antequam illud Byzantium mitteret: seu splendor maiestatis etiam in mortuo, quamuis immitem animum imagine tristi confuderat: vel etiam viri inimici, fortunæ recordatio, & sibi conscia supremi mens, ferum animum aspectumque retinebat. breui enim & ipse quasi supremo edito opere occubuit. Hæc fuit insignis atque inter paucas memorata Polonorum fortitudo & clades.

*Dinophius
interficiuntur.*

Sed me quominus progrediar, indulgentiâ Duriculisorne
cum, lixarum impunita olim in Cetsora licentia, *fuisse seueritas an clemen*

In Cetsora p.

riculisorne

fuisse seueri-

tas an clemen

an

an p̄eundi perdendiq; omnia, inuictō tot præ-
 lijs exercitui causam adduxerit, paulisper retinet.
 Grande enim in bellis momentum disciplina, ri-
 gorque & seueritas vnum armatae multitudinis
 munimentum. alibi locus est clementiae, impera-
 tor in castris timebit nisi timeatur. Neq; ista ab-
 nuo, scire tamen quod ex vsu, quam quod in v-
 sum promptius; quoniam & consilio non ita di-
 iudicari potest, quid optimum factu sit; quam
 euentu pessime factum esse, si factum est. Atqui
 seueritate admisissent tunc Duces, quam vindi-
 cassent scelus. Quid enim futurum fuit, si illa ca-
 lonum lixarumq; plebs, cui nec boni intellectus,
 nec mali cura, multa & valida; ne in supremo ar-
 ticulo extrema timens, sublata spe veniae pertina-
 cius accenderetur? Reformidat animus euentū
 ominari, si in confusione illa & lymphatico pa-
 nores; conspiratio aliqua vindices petisset. Nae
 tunc fracta seueritas & sine viribus maiestas ia-
 cuisset, cuius remedium erat nescire scelus, quo si
 intelligeretur pereundum omnibus fuisset. Pro-
 hibuit id ingenium Ducum, eoque modestia ac
 tempestiua indulgentia effraenem multitudinem
 perduxit, vt insignem etiam frugem virtutis for-
 titudinisq; impunitate ediderit. Verumenimue-
 rō dum exercitum ex legem ac velut bicipitem
 considero, discordia nostra est, irreuerentiaque

Ducum

in Polonia gestarum

65

Ducum, quæ rem Polonam afflixit. Sic stare, sic instrui acies iubetur; certæ victoriæ prauitas damno fuit. ire carragine decretum est. pergere duces vltra iubent, tu reluctaris. Adeo nullibi obsequio pares, & bello maius impedimentum quàm auxilium sumus. At dum paruumus, nunquam dolis, nunquam aperta acie, nunquam æquis, nunquam iniquis locis laborauimus. Tormenta, sagittas, saltus impeditos, male concors miles timere potest; mille acies grauiores, quam Turcarum Tartarorumq; auertit auertetq; modo sit illi, constans eius quâ omnia crescunt, concordæ, auctoritatisque imperatorum, quia à Deo, cura.

Interea per Poloniam, nondum cognito, qui fuisset rerum exitus in Valachia, multus vbiq; sermo, cætus passim per vrbes, per templa, per fora, per compita visebantur, vario super exercitu rumore differentium. Alij obsessum quidem, nondum tamen extremis premi, aut comineatu destitui, vulgabant, credebantque: alij velut præfagentibus animis, silentio rerum vt sit grauiora metuebant: alij iam aliquid ab alijs accipiebant. sed ad tempus ista conficta, dum Comitia instarent, quò liberior indictio statueretur, exigere-
tur, omnia vt falsa aspernabantur. Tum verò vbi intulit sese in Russiam hostium exercitus, & victoriæ licentia, & concepta populationis ingenti spe

Rumor per Poloniam.

Tartari irrumpunt in Russiam.

Stanislaus Lubomirscius.

spe furens ac præceps: atroces iam nuntij passim-
 que per omnia terror, re subitâ, & quod ad ar-
 cendum nihil prouisum aut paratum. Stanislaus
 tantum Lubomirscius Comes in Wisnic, Capita-
 neus Sendomiriensis, paucis ante diebus, suppe-
 tias exercitui ferens, strenuè aliquot circa Leo-
 polim locis, in populantes prædamq; agentes im-
 petum dedit: sed nec multitudini, nec in immen-
 sùm diffuso agmini par, recuperata insigni præ-
 da, præsidio Leopolim concessit; indeq; solutio-
 re curâ suggredientes aliquot eruptionibus retu-
 dit fuditque. Sed hostes abstinentes acie, Leopo-
 lim transgressi Grodecum vsque, omnia armis,
 cædibus, incendijs, direptione proterentes, ter-
 rorem latius porrexerunt. Fit vndiq; fuga agre-
 stium, omnis sexus, omnis ætas; illustres, ignobi-
 les in vrbes congregari iamq; alij pauentium glo-
 bis immixti, animum vultumq; conuersi, quisque
 sibi quisq; alteri consulere: alij nequedum com-
 perto, quosnam illa vis abstulisset; hic fratrem,
 propinquum ille, alius parentes lamentari. Cum-
 que malis sicut ingentibus, ita subitis tumultus
 & fletus obstreperet, Pontifices quoq; inopes au-
 xilij humani, populum ad Deum & vota vertunt.
 Et Laurentius Gebicius Archiepiscopus Gnesnensis,
 ac Martinus Syscouius Episcopus Cracouiensis,
 repetitis supplicationibus, ad exemplar triennis

*Tartari Leo-
 polim transse-
 runt.*

Terror ubiq;

*Laurentius
 Gebicius.
 Martinus Sys-
 couius.*

olim

olim religionis, præeunte verbis clero, cum coniugibus liberisque paruis, veniam irarum caelestium, finemque cladi, Deum, Diuos etiam Indigetes Tutelares exposcere iubent. Auditæ preces, & abscessere terra barbari, tanquam bellum potentioribus copijs differrent.

Tum verò haud multò post, palam facti viui mortuique, quos & bellum & præsens rapina abstulerat, iterum priuatas per domos complorabantur. Sed non alia quam Herburtea, Zolkeuij vxor, non visentium modo, sed etiam reputantium, animos & oculos miseratione afficiebat. Hæc nihil non luctuosum, interfecto marito, simulque incerta spe erepto vnico filio, quo cum nec luctum, nec oculos solari valeret; infelix matrimonium pertulisse, vitamque atroci dolore, iam è vita exempta trahere credebatur. Atque vbi alatum cadauer, quod per vulnus illi ad Bycinum inflictum cognouerat, cruentum truncum amplexa, cuius sortem concessio periculis filio onerasse videbatur, seruabat sanguinem vestesque resperfas; inops vidua, anxia spei, implexa luctu bino. Portatum deinde militum humeris cadauer, monumento vrbeque quam viuus cognomento suo condidit sepultum est. Is finis erat viri; ætas septuagesimum annum excessit. honores priuatos publicosque miles primum sub Ioanne Zamoscio,

Herburtea & vxor Zolkeuij.

Zolkeuij elogium.

Historia rerum

deinde Magister equitum meruerat; defuncto eo, Generalis exercituum Dux factus, moderatè quoad imperium tantum; postquam Cancellariatum, nimium vsq; ad finem vitæ multorum inimicitijs conflictatus est. propensiore tamen Regis quàm ciuium fauore fuit. Moichouiticis expeditionibus clarus, vbi hostilibus armis, captorumq; Principum catenis, Basilij Suiscij Imperatoris Moichouix, Ioannisq; & Demetrii fratrum suorum, grauem Regi Sigismundo triumphum dedit. Innocentiam iustitiamq; eius non argueres. nec minor ex eo gloria, quod incursionibus Kosacorū, sæpius turbatam pacem, mirè cum Turca temperauit.

*Comitia.
Senatores
creantur.
Matthias Lubin-
scius.*

*Georgius Dux
in Zbaras.
Ioannes Comes
in Tecyn.*

Dies deinde Comitiorum Varſauix iij nonas Nouembris indictorum aduenit. Creati Senatores. in Episcopum Chelensem Matthias Lubinſcius notæ pietatis industriæq; vir, sæcunda etiam fratrum suorum claritudine, surrogatus est. collegio secularium delecti, Georgius Dux in Zbaras, & Ioannes Comes in Tecyn; celeberrimi prudentia, rerumq; ciuiliū peritia. qui quamuis per auitas opes gloriamque non concupiscerent, in clytæ tamen vtrorumque familiæ honos auctus est, oblato principe in Senatu ordine, vni Castellaneatu; alteri Palatinatu Cracouiensi: quò vtrorumque virtutes, loco, officio, societate cõnexæ, in su-

in Polonia gestarum.

69

in supremo fastigio campum exemplumq; haberent. Posthac de bello Turcico senatusconsultata fiunt, & abiumpto recenti clade Duce, quinam surrogaretur quærebant. Omnium ore Ioannes Carolus Chotkeuicius Palatinus Vilmensis, idemq; Generalis exercituum per Lithuaniam Dux celebratur, cultu habituq; moris antiqui, prospera vbiq; fortuna, & quod necessarium tunc videbatur, disciplinæ militaris custos. Huic Stanislaus Lubomirscius Comes in Visnic collega adscitus, aliquot expeditionibus experti in patriam amoris, miro quoq; ciuium fauore, modicâ seueritate, & exercitui comitate non ingrata. Designati insuper, quorum consilijs conditiones pacis & arbitria belli tractarentur. Exercitus sexaginta milium sufficere visus properatusque. Præter stipendiarios, delectus etiam nobilium concessi, quoque paratior foret nobilitas, vt lustratio singulis annis, suis Palatinis fieret, plenius quam antea & vberius cautum. Facta ibidem militi spes honorationis militiæ, neue vlli dum in castris ageret lis noxæ esset, aut stipendium capto vel mortuo patriæ causâ intercideret, sed ipsum, liberos, vel propinquos moraretur, decretum. Verum nihil æque fatigabat, quam pecuniarum conquisitio, inopi penè regno, cunctaq; scrutantibus optimū visum inde occurrere, quod inopiæ causâ erat.

*Duces belli
designantur.*

*Ioan: Carolus
Chotkeuicius,*

*Stanisl: Lubo-
mirscius Co-
mes in Visnic*

*Recuperato-
res vulgo De-
putati.*

Lustratio.

*Rogatio ad-
uersum luxum*

Ita & aduersus ambitionem militarem, & dome-
sticum luxum rogatio promulgata. Illa scitum,
ne auro argenteo ve cælatus compareret in castris
miles: altera, statutis ante rerum pretijs, ne pro-
miscuus fieret sericorum vsus, cautum, quæis in
immensum tædijs exquisitioribus, vulgi etiam
portatu, pecunia profunde batur. Sed vetabitur
istud & retinebitur, palamque tantum fiet quibus
vitijs impares sumus. olim autem nobilitatem
virtute & hâc vna notâ à plebe discriminatam fe-
runt, nunc etiam humilem faciem illustris fucus
velat, quodq; præcipuum esse debuerat virtutis
familiarumq; discrimen, ne foediora recenseam
passim miscetur & confunditur. Actum præte-
rea, vt legati petatum externa auxilia mitterentur.
Romam Achacius Grochouius Secretarius regi:
ad Imperatorem Maximilianus Przeremscius Ca-
stellanus Siradiensis: in Angliam Georgius Oso-
linscius Palatinides Sendomiriensis: ad Status
Holandiæ, Petrus Zeronscius Secretarius regius
missi. egregij omnes, & qui præter alias virtutes
artesque, facundiam quoque ferrent. Hæc sunt
præcipua arbitrio Senatus decreta.

Allata deinde Zolkeuij honorum insignia, cla-
ua annulusq; Regni. vtraq; per Thomam Zamo-
scium Palatinum Kiouia, in frequenti populi,
Quiritum, Senatorumq; corona Regi reddeban-
tur:

*Thomas Za-
moscius.*

in Polonia gestarum.

71

tur: oratione egregiè culta, quâ laudatis Bruto-
rum, Deciorum, Marcellorum penes suos milites
mortibus; parem Paulo Æmilio Romano ad
Cannas, Imperatoris nostri exitum facundè me-
moravit. erectis ad tam magnificam orationem
prorsus omnibus, quam adhuc altius patris in illo
imago, Senatorius viri decor, vultus, habitus,
gestus dicentis, attendentium animis adfigebat.
Sed hæc eius verbis per Poloniam excepta vulga-
taque edere superfedeo. Glaua Chotkeuicius;
annulo publico supremoque Cancellariatu An-
dreas Lipscius Episcopus Luceoriensis honoratus,
vir iudicio, calamo, & ore magnus, pro veritate
firmissimus, cuius amplitudinem frustra stringe-
rem hoc angusto spatio vel manu.

And. Lipscius

Eodem tempore, Praga Bohemorum à Ferdi-
nando Cæsare Regeq; recuperatur; ausa in eum
rebellionem, dum virtutes Principis veretur: nec
alijs fatis quieta, quamuis scelera segniter ferenti-
bus. Nam & in Rudolphum cæpta erat seditio.
petulantia tantum gentis, cum luxu, libidine, fa-
cinoribus, in numerosas superstitiones præcax,
vixq; illis ulterius retinendis par; vi ac obsidione
ad firmanda diplomate iniqua, legesq; sibi libitas
eum adegerat: velut amore quietis à Catholicis,
curaque publicæ pacis; ipsis inter tot religionum
vocabula discordantibus; nisi quod inter malos
euenit,

*Praga à Fer-
dinando recu-
peratur.*

*Causa rebel-
tionis eius.*

Initium.

*Frider. Pala-
tinus Rheni.*

*Legatio Bo-
hemorum, Si-
lesiorum, Mo-
rauorum.*

euenit, vt aduersus alium, concordēs similitudi-
ne coeant. Neque id Matthiæ Imperatori pro-
batum; sed iniquissimam rem questus, vltra non
anquirebat, ipsis tamen agentibus ferentibus cun-
ctâ libidine ac permisso: donec contra fas iusque
exstructis duobus templis, vno in Archiepiscopi,
altero in Abbatis Pragensis fundo, vbi æquitate
apud recuperatores vincebantur, perduellionem
aduersus Ferdinandum induerunt. Exinde ar-
ma rapiunt, fasces Regni inuadunt: initio à pro-
iectis in præcep̄s per fenestras iudicibus factis:
prono quoq; in scelus populo, quasi prætextu re-
ligionis; sed nisi pollutum obstrictumq; meritis
suis Regem haud passuro. Mementoq; tempo-
ris flagrabat ingens belli lues: circum prouincijs
desciscentibus, Vngaria quoque contacta: æquè
gravi hucusq; flagitio. Dein hoc ipsum quod nul-
lus regentes regeret, Fridericum Palatinum Rhe-
ni vltro sumere regium insigne impellunt; non
tam quod ipsum mallent, quam quod non habe-
rent alium: facili iuvene, dominationis cupidi-
ne, & futurorum incurioso. Sed pulso eo hoc
mense, non aliud subsidium fuit, quam pernici-
tas equorum, quæ se & coniugem abstulit, quæ
que antea Regem, tam postea propè exulê gessit.

Peracto bello, incertum an nescij, ad Comitia
tres legati, Bohemorum, Silesiorum, Morauorū

(nam

(nam & ij descuerant) Varſauiam veniunt. in Senatum introducti, Statuum suorum nomine variam orationem habuerunt, partim se purgando de interceptis olim a pertisq; Regijs ad Cæsarem literis, tum ne suo consilio excitari contra Polonos Turcam; aut proposito excindi Catholicam religionem credatur: partim postulando ne se veteres socios à Lissouiensibus, olim ad Cæsarem transgressis, sædius spoliari vexariq; quàm hostes patiantur; & cum auxilia aduersus Imperatorem non implorent, aduersus se etiam miles contrahi non permittatur. Finita legatione, dimissi benignè, fædera q; & pacta quæ cum maioribus ipsorum intercederent, seruare velle Polonos responsum.

Sequitur immane portentum, quid exhorrens calame? tunc primum in Polonia auditum visumq; nefas, hoc solum ab ipsa excusatum, quòd nemo alius illi scelesto nomen aut conscientiam commodauit, què ne per flagitium quaesuisse famam putetur, æterni potius silentij poena, eum illo incendiario templi Dianæ, quàm nomine aliquo affecero. Intrabat ex more templum Rex, Deo primum sanctimoniaq; attentus, antequam animum ad curas Regni verteret; & ecce nefarius foribus abditus, asperatum saxo ardentemq; malleum rostrato mucrone in caput præ-

O scelus, o porten-
entum.

tereuntis attollit; opportuno tunc flagitio, cum Vladislauum Principem, Primoresque sequentium occupatos, ipse etiam porta paulum ad limen adducta moraretur. Sed o praesides Angeli, vosque sacrata altaria, ictum fallente manu, leui tantum genae vulnere bis in humerum manubrio illisit; tertium iam ad verticem directum, obuersus Lucas Opalinskius, Marschalcus Curiae virga retinuit infregitque. Concidit Rex graui casu per laeue & lubricum pauimentum ante tabernaculum sanctissimi Sacramenti a se verè regio sumptu recens extructum; omnibus parricidam persequentibus, ac maximè Vladislao filio, quem à caede percussoris, pietate & dolore violentum, quanquam inflicto iam percussori vulnere, aegrè alij tenebant; non miseratione aliqua, sed quò suspecti latius sceleris indicio reus feruaretur. Interea Martini Siscouij Episcopi Cracouiensis famulitium (quod illius splendidum semper illustrium virorum aulae adest) prouolutum iacentemque Regem aspiciens velox accurrit. Atque haerentibus cunctis, cum auxilium periculi cuiusque, aut suspicionis tardaret metus, primus Ioannes Kalinskius, adiuuante per manus Bonauentura Rogascio, acceptum medium terra adleuat: accurrit & Ioannes Zebrzydouijs Ensiser Regni, simulque voce, manu, stricto gladio exprobrat scelus.

Lucas Opalinskius.

Famulitium Martini Siscouij.

Ioannes Kalinskius,
Bonauentura Rogascio,
Ioannes Zebrzydouijs.

lus. Opertum deinde gladijs manibusq; familia-
res Episcopi ad ipsum, qui tunc peracto sacrificio
in scius omnium in occursum Regis facello pro-
dibat, deducunt. Is Regem sanguine oblitum
cernens, attonitus silentio mox metu exceptum
compellans: Non hoc, inquit, optime Princeps
infelicibus votis inuocavi, vt superstes, labem
in super hanc in patria cernerem? Hæcine tibi
pro omnium cura summaque bonitate redditur
gratia? hæcine sunt tua pro salute Reipublicæ
tot exantantis laboribus præmia? ficcine tibi pro
summis in Rempublicam meritis & beneficijs re-
penditur gratitudo? Noster is dolor, nos isto
sanguine perfusi, cum vulnere tuo nostrum om-
nium capita Reique publicæ salus peteretur. Simul
amplexus ægrum premebat vulnus, adstabatque
attonitus, miserabili inter sanguinem & lachry-
mas prospectu. quippe cuius periculum morte
sua redimere pijsissimus Pastor optaret: hunc
ipse in templo temeratum, tanquam victimam
ad aras sauciam foueret, voce, complexu; verè
animo Senator, pietate Sacerdos, amore Ciuis.
Neque deinde abscessit à latere; sed post cum
nonnullis aduenientibus Senatoribus in palatium
comitatus: felicitatem etiam diei primus in Ec-
clesia, in qua Rex vulneratus, supplicationum ho-
norauit celebritate. At verò nondum planè vul-

*Martinus Si-
scouius.*

Terror per
Varsauiam.

gato Regis periculo, pauentia fora templaque,
& per urbem tumultus. nam neque scire quid
contigisset, nec percussantibus ignari reddere
responsum poterant: & clamor vbique, diuersa
rogantium, incerta respondentium: & concursatio
incidentium aliorum in alios, quasi hostis vr-
bem teneret, populum affecerat, (de Tartaris e-
nim tunc eorumque irruptione rumores sparge-
bantur) quousque attentatum Regem parrici-
dio, sed ire in melius valetudinem, rumore, mox
aspectu, (nam vt sedaret motum videndum se
præbuerat) incolumem etiam esse pernotuit.

O bonitas.

Dona ob hæc templis decreta gratesque Deo:
Præmium subleuanti à Regina torques aureus,
trigintaque millia sestertiūm, à Senatu bona per-
cussoris data. Nam Rex clementissimus casum
æquo animo ferebat, nec quicquam acerbum vel
indignum locutus; quinimo pro percussore de-
precado, pro sua parte veniã illi ac velut innocen-
tiã donabat: obstinarunt tamen omnes, & quam-
uis nefariū palam mente captum constaret, hoc
tamen illi veniam omnem ac misericordiam exe-
merat. Et cum nec tormentis, nec ignibus, nec
vllis pænarum experimentis quispiam conscius
inueniretur; ille nihilominus iudicio publico da-
minatus, omnibus spectaculo destinatur. Itaque
arreptum lictores, candentibus hinc inde forcibus
pibus

Supplicium
parricidæ.

pibus lacerantes extra urbem deducunt. ibi eminenti ad id facto theatro aptatam malleo rostrato dexteram flammis adurunt, nudisque iam fluentem ossibus cum laeva amputant: postea admotis quadrigis distentum illigant, equisque in diuersum concitatis, lacerum corpus, laniatasque partes cremati, ac cineres disijciunt.

Fine anni vulgantur prodigia. Terræ motus non aliâs latior, Leopoli, Cameneci, Luceoriæ, Halicij, & per alia ignobiliora oppida. horridior adhuc crebriorque per Valachiam; vbi etiam tellus decussatim dimota fuit, indeque scaturigines fluxisse memorabantur. Item ex villa Sytkovce ad aliam sponte transiens chiuis.

Prodigia

Iisdem diebus excursione cohortis, quam Duces in Zbaras hostibus prædas abigentibus obiecerant, Turcarum legatum ad magnum Chamum euntem interceptum accepimus. Sed ego cum fine anni hic quoque rem

meam seco &

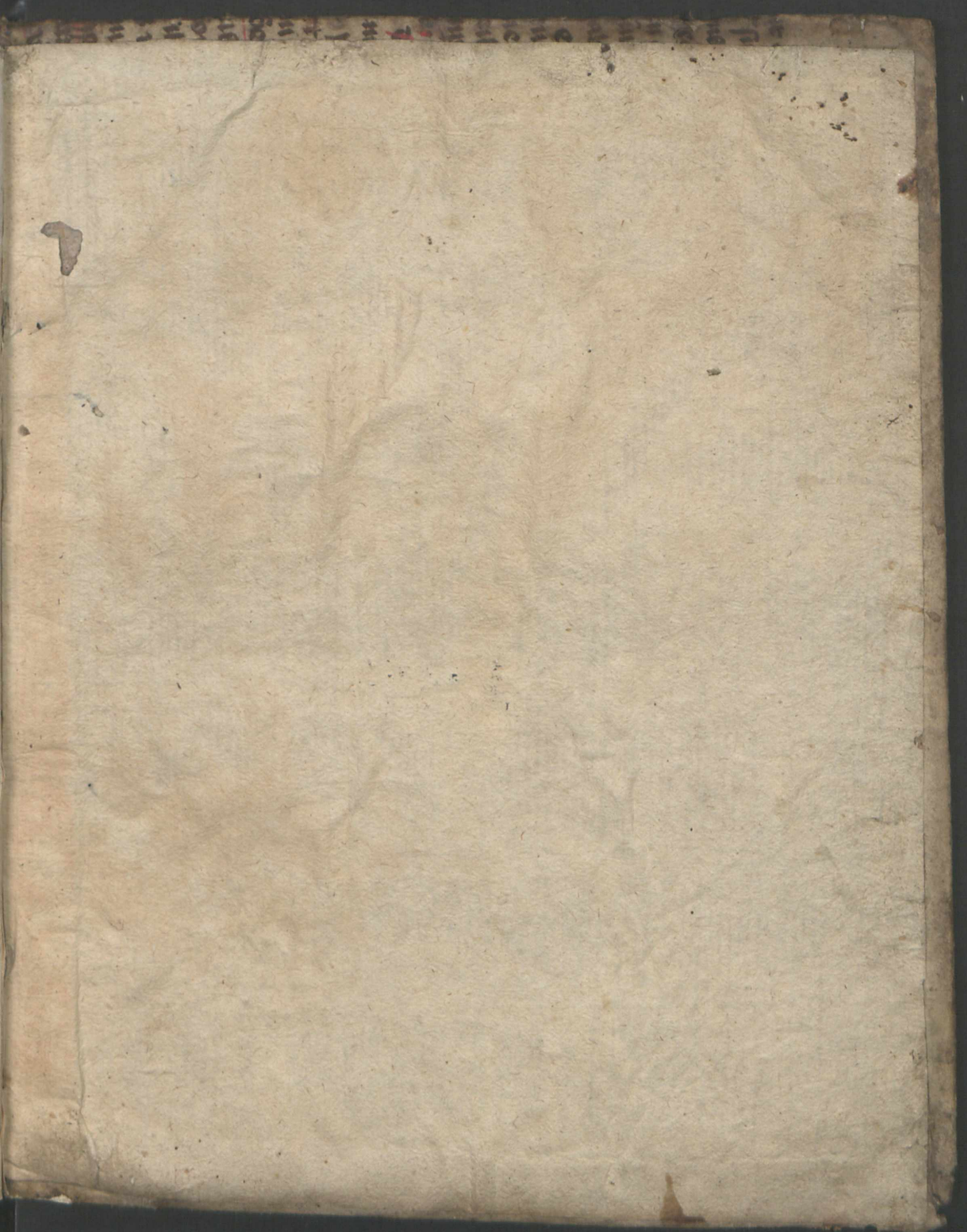
FINIO.

Errata sic corrige.

Pagina 8. versu 4. Mathiam pro Matthiam.

12. ψ . 19. asuescendi *pro* assuescendi.
18. ψ . 19. premij; *pro* proemij;
20. ψ . 11. perpulerunt *pro* perpulerunt.
29. ψ . 16. fuga *pro* fugam
34. ψ . 7. variaq; *pro* vanaq;
35. ψ . 7. quod *pro* quò,
38. ψ . 5. in *pro* ni
55. ψ . 18. accersurum *pro* accessurum
57. ψ . 1. clyui *pro* cliui
57. ψ . 12. herbiq; *pro* herbidiq;

Z. BIBLIOTEKI
SEMINARIUM
SANDOUBERSKIEGO

7 asperans Et deo de isto vitulo p̄ dicit istud **Aspe xviij**
Ibi patet vitulus et ibi arabat vitulus iste s̄ homo
 creuplanus et asperans patet ibi s̄ in pado per
 opulente et implatione i ibi arabat s̄ in morte et in
 dico purgatio et inferno p̄ diuine iusticie meditatione
 h̄a p̄dicitur qui p̄vni sunt hodie d̄es vituli Cima vere
 uix hodie impertur qui cogit et providet de finis
 qd̄ malis v̄tam est de mundi dultibus quos misca
 p̄stano ibi oblectat q̄ n̄ considerat me suis **Trō.**
Sordes eius in p̄dibus eius nec recordam ei suis
 sui **S**ordes sunt s̄ tams in aquis dultibus habi
 tantibus candidas tenebras semp̄ clamancia Et sunt
 animalia sup̄venietes homines tenebras et fugientia
 animalia sunt lutosa venenosa sub ventre maculosa
 ab om̄ib̄ a et odib̄a de d̄es sunt m̄i mala mites
 et potentes **I**bi est in aquis dultibus dicitur habitas
 et morantur Canda etiam que est sine corpore i memo
 ria sui sine et considerat s̄ turok **I**bi sunt p̄nati
Quis d̄ **P**ene mo auferet a te domo caput et tandem
Et t̄ **S**unt hodie unum s̄ p̄tationem d̄tatio
 et d̄tationem timosi p̄tationem aquosi p̄tationem utos
 p̄tationem v̄tationem p̄tationem i p̄tationem **Et t̄** **I**bi
 dultibus i turok **S**ons **I**bi et t̄tationibus s̄ odios
 ab hominibus et suscipios **U** sic h̄m̄ n̄ ca omnis cruda
 i memoria i suis **N**o sunt tams sed sunt vituli m̄i
 et arabat m̄i t̄tationem arabat **I**bi sunt unde
Et **I**bi et t̄tationem **I**bi et t̄tationem non sunt **I**bi

Xano

qui in n̄a do h̄a
 Et illi intelligunt
 lo vno de animalia
 q̄ est n̄a do h̄a
 appent lude t̄nd
 p̄tationem cum quo
 valde vigil et m̄
 gulosi et vorare
 se sicut et rep
 lude arabat m̄i
 m̄tationem m̄i
 p̄ h̄m̄ m̄i t̄nd
 Et in sunt vigil
 sumope vigil
 d̄tationem m̄i
Deo t̄ arabat
 plus manducare
 figurat i loth
 m̄tationem suas
Pene semp̄ epi
 i ferdin d̄tatio
 relaxatur Et d̄
 benepm̄i lup
 Agri d̄tatio et
 d̄tatio **D**icit istud
 bit vitulus em
 sunt **Quid** **I**bi

lupus